VILNIAUS DARBO RAUDONOSIOS VĖLIAVOS IR TAUTŲ DRAUGYSTĖS
ORDINŲ V.KAPSUKO UNIVERSITETAS

ISTORIJOS FAKULTETAS

LIETUVOS TSR ISTORIJOS KATEDRA

A.Luchtanas

PAJAUTOS SLĖNIO KERNAVĖJE (ŠIRVINTŲ RAJ.) TYRINĖJIMAI 1986 METAIS

A T A S K A I T A

Lietuvos TSR MA Istorijos
Institutas
Archeologijos sektorius
Nr. 1280

Vilnius, 1986

T U R I N Y S

Įvadas 1

Plotas Nr.1 9

Plotai Nr.2 ir Nr.3 27

Žvalgymai Nėries pakrantėje 44

Išvados 46

Radinių sąrašas 51

Keramikos sąrašas (Gyvenvietė Pajautos slėnyje) ... 58

Keramikos sąrašas (Laukas Nėries pakrantėje) 77

Priedai 82

Lietuvos [illegible]
Archeologijos sektorius
Nr. 1280

ĮVADAS

1985 metų rudenį Širvintų rajono Melioracijos eksploatavimo valdyba pradėjo melioravimo darbus Kernavės kolūkio teritorijoje Pajautos slėnyje. Kernavės piliakalniai su Neries upės slėnio atkarpa (Širvintų raj.) Lietuvos TSR Ministrų Tarybos 1960 metų rugsėjo 27 d. nutarimu, vėliau pakeistu 1975 m. rugsėjo 25 d. nutarimu Nr. 345, paskelbti landšaftiniu-istoriniu draustiniu. Įėjusi į draustinio teritoriją Pajautos slėnio dalis buvo melioruojama 1967 metais nederinant projektų su Gamtos apsaugos komitetu bei LTSR Kultūros ministerija. Kadangi sena melioracija nedavė teigiamų rezultatų, ją įvykdžius slėnis tik dar labiau užpelkėjo,1984 metais pradėtas derinti su Gamtos apsaugos k-tu naujas melioravimo projektas. Buvo priimti trys keičiantys vienas kitą sprendimai: 1. neleisti vykdyti melioracijos, 2. Vykdyti melioraciją be jokių sąlygų, 3.vykdyti melioraciją senomis trasomis. Įsigalėjo trečias sprendimas, tačiau tai buvo tik priedanga, nes kaip parodė darbų eiga, niekas tiksliai nežinojo senų trasų vietos ir nesistengė jų ieškoti, kasama buvo dvigubai giliau ir be horizontalaus, buvo dar atliekamas vertikalus giluminis drenažas. Tad vykdant melioraciją Pajautos slėnyje buvo pažeisti "Draustinių Lietuvos TSR teritorijoje nuostatai", patvirtinti Lietuvos TSR Ministrų Tarybos 1983 m. gruodžio 14 d. nutarimu Nr.342. Skyriuje "Landšaftiniai-istoriniai draustiniai 22 punkte nurodyta: "Landšaftinio-istorinio draustinio teritorijoje draudžiama: a) keisti vietovės pobūdį ir vykdyti žemės kasimo darbus ; b) melioruoti žemę, vykdyti statybas ..., tiesti kelius, elektros tiekimo ir ryšių linijas, įrengti komunikacijas, nesusijusias su draustinio veikla".

Iš vietinių gyventojų ir darbininkų vykdžiusių melioraciją dar

1967 metais sužinojome, kad mechanizuotai kasant tranšejas šalia Aukuro kalno piliakalnio papėdės ir skersai slėnį link Pilies kalno pietinės papėdės buvo aptikti mediniai pastatai, akmeniniai grindiniai, keramika, gyvulių kaulai, degėsiai, medinis aptrauktas oda skydas ? ir kt. Beje,apie radinius Aukuro kalno papėdėje buvo rašyta archeologinėje literatūroje.[1]

Tenka tik apgailėstauti, kad unikalaus slėnio apsauga laiku nepasirūpino nei Lietuvos TSR Kultūros ministerija nei Valstybinis Gamtos apsaugos komitetas, prieš kasant melioracinius griovius ne tik nebuvo atlikti tyrinėjimai, bet net nebuvo vykdomas toks niekur neįteisintas, bet plačiai praktikuojamas mūsų respublikoje "tyrinėjimų" būdas, kaip archeologinė priežiūra. Melioracijos darbų derinimo rašte LTSR Kultūros ministerijos darbuotojai pažymėjo, kad kasant tranšėjas būtini archeologiniai stebėjimai, tačiau Širvintų MEV šios sąlygos nevykdė. Vadovai dėl priežiūros niekur nesikreipė ir apie tranšėjų kasimo darbų pradžią nepranešė. Vertingas archeologinis paminklas Pajautos slėnyje buvo aptiktas ir melioracijos apimtis nežymiai sumažinta tik atsitiktinumo dėka privačių asmenų iniciatyva.

Sužinojęs, kad 1986 metais melioracinės tranšėjos priartėjo prie piliakalnių, gegužės 14 d. ataskaitos autorius kartu su Paminklų konservavimo instituto specialiųjų tyrimų skyriaus viršininku L.Dziku ir architektu S.Lasavičku, atvykęs į Kernavę žvalgė melioracines tranšėjas. Dviejų metrų gylio tranšėjoje, iškastoje apie 350 m į pietvakarius nuo Kernavės istorijos muziejaus, apie 100 m nuo Pilies kalno piliakalnio papėdės, 48 m į pietvakarius nuo papėdėje esančio šulinėlio buvo aptiktas naujas archeologijos paminklas: 1,05 - 1,1 m gylyje nuo dabartinio pievos paviršiaus po

---

1 A.Tautavičius A. Archeologiniai radiniai ir paminklai // Kernavė.- V.,1972, p.36.

durpingu dirvožemiu ir smėlio bei šlyno sąnašomis aptiktas akmenimis grįstas plotelis, medinių lentų nuolaužos, skiedros, kiek toliau horizontaliai sukloti rąstai, esantys 2 m gylyje nuo paviršiaus, o 38 m į pietvakarius nuo tranšėjos pradžios 0,6 m gylyje - horizontalūs rąstai ir vertikaliai įkastas stulpas bei akmenų krūva. Ekskavatoriaus išmestoje žemėje surasta keramika (vyravo žiestų puodų šukės, bet pasitaikė ir viena grublėtu paviršiumi), beržo tošies gabalai, degėsiai, gyvulių kaulai, išversti stambūs pastatų sienojai. Kreiptasi į LTSR Kultūros ministerijos Mokslinę metodinę paminklų apsaugos tarybą su prašymų įtraukti naują paminklą į apskaitą ir nedelsiant sustabdyti bet kokį mechanizuotą kasimo darbą šioje vietoje (1986 m. gegužės 14 ir gegužės 21 d. pranešimai). 1986 m. gegužės 16 d. ataskaitos autorius kartu su LTSR MA Istorijos instituti archeologijos sektoriaus vadovu A.Tautavičiumi kreipėsi į Lietuvos TSR Aukščiausios Tarybos prezidiumo pirmininką, Lietuvos TSR agropramoninio komiteto pirmininką ir Lietuvos TSR kultūros ministrą dėl melioracijos darbų nutarukimo draustinio zonoje. Į paskutinį raštą reaguota operatyviai, buvo sudaryta komisija, susidedanti iš valstybinio agropramoninio komiteto atstovo S.Dangvecko, VVU atstovo A.Luchtano, LTSR MA Istorijos instituto atstovo V.Šimėno, Širvintų raj. MEV viršininko Rimšos, RAPS'o atstovo inž. žemėtvarkininkės Z.Bajorūnaitės. Komisija nutarė nutraukti melioravimo darbus 1,5 ha plote, kuriame aptikti archeologiniai objektai, nekloti penkių sausintuvų ir dalies rinktuvo. Jau iškastos tranšėjos buvo [illegible] paliktos [illegible] neužpiltos iki tyrinėjimų pabaigos. 1986 m. birželio mėn. Kernavėje buvo surinktas išplėstinis kultūros paminklų apsaugos Tarybos posėdis, kuriame buvo nurodyta, kad reikia kuo skubiau nustatyti naujas Kernavės archeologinių paminklų teritorijos ribas.

1986 m. lapkričio 10 d. LTSR Kultūros ministerijos darbuotojai galutinai paruošė ir išsiuntė į visas suinteresuotas įstaigas duomenis apie patikslintą ir išplėstą paminklinę teritoriją. Prie rašto buvo pridėta paminklo schema. Tačiau 1986 m. lapkričio 18-20 d. Kernavės kolūkio mechanizatoriai gavę ūkio vadovybės nurodymą suarė visą slėnį iki pat piliakalnių papėdės. Paminklui dar kartą buvo padaryti rimti nuostoliai.

1986 metų tyrinėjimai

1986 m. liepos 1 - rugsėjo 25 d. tyrinėjimus Pajautos slėnyje vykdė Vilniaus V.Kapsuko universiteto Lietuvos TSR istorijos katedros ekspedicija, vadovaujama asistento A.Luchtano. Tyrinėjimus finansavo Vilniaus universitetas. Atviras lapas Nr.29 buvo išduotas Lietuvos TSR MA Istorijos instituto 1986 m. gegužės mėn. 27 d.

Ekspedicijoje moksliniais bendradarbiais dirbo P.Gudyno muziejinių vertybių restauravimo centro mokslinė bendradarbė J.Petrauskienė, kuri atliko radinių konservavimą lauko sąlygomis, dalį ekspedicijos laiko dirbo Paminklų konservavimo instituto archeologas K.Katalynas, vadovavęs studentams perkasoje. Planus lauko sąlygomis braižė Miestų statybos projektavimo instituto architektas J.Sazonovas ir A.Luchtanas. Brėžinių švaraščius braižė J.Sazonovas. Liepos 20 - rugpjūčio 10 d. geofizines paieškas Pajautos slėnyje ir Pilies kalne su kvantiniu magnetometru M-33 atliko fizikos-matematikos mokslų kandidatas A.Melnikovas (Leningradas). Ekspedicijos metu buvo paimti grunto pavyzdžiai žiedadulkių analizei. Šiuos darbus atliko LTSR Geologijos instituto mokslinė bendradarbė geologijos--mineralogijos mokslų kandidatė O.Kondrotienė. Rugsėjo mėn. medienos pavyzdžius dendrochronologinei analizei paėmė LTSR MA Botanikos in-to Kauno dendroklimato chronologinės laboratorijos moksliniai bendradarbiai vadovaujami vedėjo biol.m.dr.T.Bitvinsko.Geologinių pjūvių Pajautos slėnyje charakteristiką pateikė

geologas A.Pugačenkovas (Severomorskas).

Ekspedicijos metu mokomąją archeologinę praktiką atliko VVU Istorijos fakulteto istorijos specialybės I kurso studentai. Jie vykdė visus žemės kasimo darbus. Visi susiję su tyrinėjimais žemės kasimo darbai buvo atliekami rankiniu būdu. Atkasant plotą Nr.3 laisvos žemės nuo melioratorių tranšejos krašto buvo nukasamos su ekskavatoriumi. Užpilant plotus po tyrinėjimų taip pat panaudota technika. Ekspedicijoje jaunesniaisiais moksliniais bendradarbiais dirbo III k. archeologijos-muziejininkystės specializacijos studentai, kurie atliko vieno mėnesio gamybinę praktiką. Rugsėjo mėnesį gamybinę-priešdiplominę praktiką atliko V k. archeologijos-muziejininkystės specializacijos studentai.

Tyrinėjimai Pajautos slėnyje iššaukė didelį visuomenės susidomėjimą. Viem rugsėjo mėn. per 20 dienų kasinėjimus aplankė 1.268 žmonės. Ekspedicijoje lankėsi ir apie kasinėjimus rašė vietinės,[1] respublikinės[2]

---

1 Ekskursiją į praeities miestą (A.Chlevickaitės interviu su A.Luchtanu, su nuotraukomis),-"Lenino vėliava" (Širvintos), 1986 m.liepos 29 d.,Nr.91(4543); Stroganovas J. Prie Neries vingio.-"Lenino vėliava, 1986 m.rugsėjo 27 d., Nr.116(4568); Atrasta senoji Kernavė,-"Lenino vėliava", 1986 m. spalio 23 d.,Nr.126(4578); Išsaugoti būsimoms kartoms (J.Barbaravičienės interviu su A.Luchtanu, su nuotr.).-"Lenino vėliava", 1986 m. lapkričio 4 d.,Nr.131(4583).

2 Строганов Ю. Нашли археологи город (с иллюстр.).-"Советская Литва", I0 сентября I986 г.,№2I0(I3I23); Строганов Ю. Тайны города мастеров.-"Советская Литва",I2 сентября I986 г.,№2I2 (I3I25);Valatka R. Archeologai atrado miestą (su nuotr.),-"Tiesa", 1986 m.spalio 12 d., Nr.236(13255); Luchtanas A. Neries slėnio pakraštyje Universiteto archeologai senojoje Lietuvos sostinėje - Kernavėje (su nuotr.).-"Tarybinis studentas" (VVU), 1986 m. spalio 21 d.,Nr.31(1370):; Marcinkevičius A. Lietuviškoji Pompėja. Atrasta senoji Kernavė (su nuotr.), - "Gimtasis kraštas", 1986 m. lapkričio 20-26 d.,Nr.47 (1029).

ir sąjunginės[1] spaudos korespondentai. Padaryta trys reportažai per rajoninį ir respublikinį radiją, du reportažai per respublikinę televiziją. Kasinėjimų metu lankėsi Lietuvos televizijos (rež.B.Talačka) ir Lietuvos kinostudijos (rež.R.Šilinis) kūrybinės grupės, filmavo tyrinėjimų eigą, atkastus objektus ir radinius.

I Строганов Ю. У излучины Няриса. Археологи Литвы нашли средневековый город. – "Правда", 20 сентября 1986 г., № 263 (24885); Лашкевич Н. Найден город мастеров. – "Комсомольская правда", I октября 1986, № 224(18727); В мире археологии. – "Советская молодежь" (г.Рига), 21 октября 1986 г.; и др.

Pajautos slėnio charakteristika

Gyvenvietė Pajautos slėnyje tai naujas archeologinis paminklas įeinantis į Kernavės kompleksą. Iš esmės tai Kernavės "Žemutinis miestas" esantis piliakalnių papėdėje slėnyje, užimantis pirmąją ir antrąją Neries terasas. Atrodo, kad apgyvendintas buvo m.d. 12-14 ha plotas į pietus nuo piliakalnių iki pat Neries. Dabartiniu metu tai numelioruotas 1967 m. pievos. Iš rytų pusės apgyvendinto ploto riba - Pajautos upeliukas, kuris dar 1967 m. buvo kanalizuotas ir suleistas į požeminius vamzdžius. 1985 m. kanalizacija rekonstruota, pakloti betoniniai didelio skersmens vamzdžiai. Už kanalizuoto upelio į rytus prasideda m.d. 15 ha dydžio Pajautos pelkė, kuri tęsiasi iki pat ariamo lauko, esančio už 0,5 km, prie Kernavės upelio. Vakarinė senosios gyvenvietės riba-apaugusi nendrėmis, daug mažesnė 1,5 ha dydžio pelkė. Pietuose už pievos ir lauko keliuko prasideda 3 ha ariamas laukas, kuris tęsiasi iki pat Neries. Lauko rytiniame pakraštyje prie Pajautos upelio žiočių Semeniškių vienkiemio A.Rickevičiaus sodyba. Vakaruose 2 ha pušynas. Atrodo, kad senoji gyvenvietė užėmė ne tik užpelkėjusią Pajautos slėnio dalį piliakalnių pietinėje papėdėje, bet tęsiasi į pietus iki pat Neries. Ariamo lauko paviršiuje be gausių mezolito ir neolito epochos titnaginių dirbinių aptikta III-IV m.e.a. gyvenvietė su ankstyvąja grublėtąja keramika geležies gargažėmis, moliniais dvigubo nupjauto kūgio formos verpsteliais Romos monetos? nuolauža. Čia pat surasta žiesta XIII-XIV a. keramika, žalvarinis apkalėlis - svastika, kurios centre gėlelė su šešiais žiedlapiais, žalvarinis svarstyklių svarelis. Šioje gyvenvietės dalyje smėlynuose kultūrinis sluoksnis išliko blogai.

Pajautos slėnyje jau nuo XVI a. arčiau Neries buvo dirbami laukai, o prie piliakalnių - pievos. 1522 m. Žygimanto Senojo privilegijoje minimas ariamas laukas prie Neries, kur ankščiau buvo senas miestas. "... Item debet habere campum post curiam ejusdem plebanii inter fluvium Vilia et viam quae tendit ad Mitkiszki et ubi est navigium in fluvio

praedicto versus Poporcee ubi erat antiqua civitas ...". "...tąž drogą do Starych Musnik idącą z miasteczka Kiernowa prowadził na grunty i pole między rzeką Wilią y drogą, ktora idzie do Musnik do droszki poprzeczne; która idzie do Mitkiszek ku Poporciom, gdzie przewóz iest, ukazując pole gdzie przedtym było stare miasto na dole, nad samą rzeką Wilią, do miejsca, gdzie według funduszu było stare miasteczko ..."[1].

1847 m. matininko Adomo Banevičiaus sudarytame plane Pajautos slėnyje taip pat matome pievas, krūmais apaugusį bei užpelkėjusį plotą, ariamus laukus arčiau Neries, smėlynus.[2] XIX a. pab. ir XX a. iki 1967 m. melioracijos šiame plote buvo daugiau krūmų, per slėnį vingiavo apaugęs juodalksniais ir karklais Pajautos upeliukas.

Dabartinis Pajautos slėnio paviršius visiškai laisvas nuo krūmų, gana lygus, nežymiai žemėjantis link upės, už lauko keliuko, kur buvo tarsi smėlio sunešta sala, paviršius vėl laipsniškai kila. Iš Aukuro kalno papėdės ir Pilies kalno šlaitų sunkiasi šaltinių vanduo. Gruntinio vandens lygis po 1986 m. melioracijos rugpjūčio mėn. buvo 1,55-2 m gylyje nuo dabartinio pievos paviršiaus.

---

1 CVIA, f. 694, ap.1, b. 3277, l.17, 31-33 etc.

2 CVIA, f. 525, ap.2, b.279.

PLOTAS NR.1.

Plotas Nr.1 yra šiaurės vakarinėje slėnio dalyje, šiauriniame melioratorių tranšejos gale, apie 40 m į pietvakarius nuo Pilies kalno piliakalnio papėdėje esančio betoninio šulinėlio - filtro. Dalis ploto (apie 8 m^2) apardyta, nes čia praeina melioracinio kanalo galas ir žemės iškastos iki 1,5-1,6 m gylio. Kaip tik ties šia vieta buvo pastebėti akmeniniai grindiniai ir sustabdytas tranšėjos kasimas. Likusioje ploto dalyje išliko stora velėna, gausiai auga dilgėlė. Plotas Nr.1 keturkampis 10 x 10 m dydžio (100 m^2). Jis orientuotas pagal pasaulio šalis ir sužymėtas skaičiais 1-10 iš vakarų į rytus ir raidėmis A-K iš šiaurės į pietus.

Nuėmus plote velėną, kuri siekė 20 cm storio, plotas buvo kasamas iki 40-50 cm gylio per kastuvą, nuimant smulkų baltą sąnašinį smėlį. Smėlis labai minkštas, aiškiai suplautas, be jokių radinių. Šiame smėlio sluoksnyje pastebėti 3 pilkesnės žemės, tarsi senos palaidotos po sąnašomis velėnos tarpsluoksniai. Šiaurės vakarinėje ploto dalyje pradedant nuo kv.8 iki kv.F smėlio nebuvo. Čia iš karto po velėna sluoksnis buvo perkastas, atsidengė permaišyta durpynga žemė su medžio liekanomis, negausiais gyvulių kaulais ir akmenimis. Šioje ploto dalyje aptiktas 1967 m. melioracinis griovys, ėjęs iš šiaurės rytų į pietvakarius.

Visi gyliai plote Nr.1 buvo matuojami nuo šiaurės-rytinio - aukščiausio ploto kampo. Šis taškas dabartiniame paviršiuje plo to kampe laikomas 0, jo absoliutus aukštis nuo jūros lygio 64,94 m.

0,5-0,7 m gylyje smėlis plote beveik pasibaigė ir pasirodė pilkos durpingos žemės sluoksnis, tarsi dumblo sąnašos. Šiame sluoksnyje matėsi pavieniai degėsiai, gana gausūs gyvulių kaulai, kelios žiestų puodų šukės, tame tarpe vienas puodo pakršatėlis su laiptelių dangčiui angos briaunelės vidinėje pusėje. Šiame gylyje pietrytinėje ploto ėmė ryškėti dvi eilės užneštu smėliu ir šlynu skeltinių arba tašytų

lentų. Lentos stovėjo vertikaliai, buvo vietomis kiek pakrypusios į rytus ir į vakarus. Tarp lentų gulėjo pavieniai horizontalūs rąsteliai ir akmenys. Lentų - tvoros eilės ėjo lygiagrečiai per visą plotą nuo kv. C į pietvakarius link kv.3 ir nuo kv. G-H link kv.7. Atstumas tarp lentų eilių apie 3 m. Tarp eilių sąnašiniame sluosnyje gulėjo pavieniai akmenukai, gyvulių kaulai, likučiai nulaužtų lentgalių. Kv. I-K-5 50-55 cm gylyje į rytus nuo tvoros šalia jos gulėjo karvės kaukolė su aplaužytais ragų galais. Kaukolė visiškai sveika, trūksta tik apatinio žandikaulio, iškrito dalis viršutinio žandikaulio dantų. Kaukolė gulėjo snukiu į šiaurę, ragais į rytus-vakarus. Visas ploto paviršius buvo kasamas iki juodos durpingos žemės - kultūrinio sluoksnio pasirodymo. Siekiama kuo geriau atskirti beveik 0,7-0,8 m storio sąnašų sluoksnį nuo giliau esančio kultūrinio sluoksnio. Siekiama išimti sąnašinį smėlį iš visų senojo paviršiaus nelygumų, duobių. Nuėmus visą sąnašinį smėlį išryškėjo suardymas - 1967 metų melioracijos griovys ploto šiaurės vakarinėje dalyje kv.A-E-3-6. Likusioje didesnėje ploto dalyje atsidengė pirmas viršutinis užstatymo horizontas.

Pirmas - vėlyviausias horizontas

Ploto paviršius, kuriame atsidengė viršutinis kultūrinio sluoksnio horizontas nėra labai lygus. Jis nuolaidėja iš šiaurės į pietus. Šiaurinėje dalyje sluoksnis atsidengė 75-80 cm gylyje, matuojant nuo nulinio taško - dabartinio paviršiaus ploto šiaurės rytiniame kampe. Pietinėje dalyje sluoksnis atsidengė 130-140 cm gylyje, aukščiau 85-95 cm gylyje buvo tik atskirų tvoros kuolų ir lentų viršūnės. Plote viršutiniame kultūriniame sluoksnyje išliko medinio užstatymo liekanos, ūkinės duobės ir gatvės fragmentas.

Gatvė

Gatvės liekanos užima ploto Nr.1 pietrytinę dalį kv. C-H-4-10. Gatvė ėjo iš šiaurės rytų į pietvakarius, m.d. 50°. Atidengtas 10m ilgio gatvės fragmentas. Gatvės plotis 2,75 - 2,8 m. Grindinys iš netvarkingai sumestų nedidelių lauko akmenukų, lentgalių, vietomis mėtosi pagaliai, gyvulių kaulai. Gatvės paviršių sudaro pilkas smelėtas sluoksnis, vietomis tarsi su šlyno, durpžemio ir dumblo intarpais. Šviesesnės smėlio dėmės rodo, kad dalis akmenukų buvo surinkta, ištisinis akmenų grindinys išliko tik vakarinėje gatvės dalyje kv. F-G-7-8, ten kur ėjusioje palei gatvę tvoroje buvo varteliai - įėjimas į sodybos kiemą. Grįstas akmenimis plotelis yra 110 cm gylyje, užima apie 3 m^2. Čia akmenys kiek stambesni nei likusioje gatvės dalyje iki 10-12 cm skersmens, tarpus užpildo apnikę lentgaliai ir pagaliai. Gatvėje beveik nebuvo jokių radinių neskaitant gyvulių kaulų ir odos skiaučių. Tik kv. E-10 aptikta pusė apvalaus medinio dangčio ar dugnelio, o kv.E-9 medinis gumbas - rankenos buožė. Rytinėje gatvės dalyje palei tvorą išliko šaligatvis. Jis padarytas iš lentgalių, stambesnių lentų bei išilgai tvoros sumestų pagalių. Šaligatvio plotis apie 60-65 cm. Stambesnių lentų gylio altitudės --110, -112, -114, -117, - 132 cm. Stambiausia šaligatvio lenta - skelta lapuočio medžio kamieno dalis buvo 220cm ilgio, 36 cm pločio ir 14 cm storio. Lentos paviršius lygus, aptašytas, žievė nuskusta. Šaligatviui buvo panaudotos ir senesnės tvoros lentos. Vienos lentos, nusmailintu galu, ilgis 122 cm, plotis 13 cm, storis 7 cm. Smulkesni nalabai tvarkingai sumesti pagaliai pušiniai, beržiniai ir vienas iš juodalksnio. Iš abiejų gatvės pusių ėjo vertikaliai įkastų į žemę skeltų lentų tvora. Rytinėje pusėje, kur tvoros ilgis 4,8 m išliko 19 lentų bei kuolų. Vyrauja skeltos pušinės lentos, retkarčiais tarp lentų pasitaiko aptašyti kuolai. Vietomis

tvoros lentos išlaužtos, tarpai nuo 20 iki 50 cm. Ten kur lentos buvo ištrauktos liko užpildytos patekusiu iš viršaus šviesiu smėliu jų duobės. Lentos tamsiai rudos spalvos, mediena minkšta, spaudžiant iš jos bėga vanduo, lentų viršutinė dalis aplaužyta. Išliko lentos ir kuolai labai nevienodai - kai kurių aukštis tik 28-30 cm, atskiros lentos išliko iki 58-60 cm aukščio. Sprendžiant iš čia pat gulėjusios nulaužtos lentos, bendras jų ilgis buvo 1,7 - 1,8 m. Turint omenyje, kad apie 30 cm apatinės dalies įkasama į žemę, tvora nuo gatvės paviršiaus buvo apie 1,5 m aukščio. Tvoros lentos ir rytinėje ir vakarinėje pusėje kiek pasvirusios į kiemą. Dažnai tvorai buvo panaudojamos lentos skeltos nuo rąsto šono, tad viena jų pusė pasapvalė. Visais atvejais gražiuoju, lygiu šonu lentos buvo atsuktos į gatvę. Jeigu lentoje likdavo medžio žievė, tai šis šonas taip pat buvo atsukamas į kiemą. Lentų apatiniai galai dažnai įstrižai nukirsti vienu ar dviem smūgiais, tik tašyti kuolai kartais turi nupjautus galus. Vakarinėje gatvės [illegible] pusėje tvoros ilgis 10 m. Čia tvoroje išliko apie 30 lentų ir kuolų. Vakarinės tvoros lentos platesnės, čia beveik visur skeltos pušinės lentos. Jų plotis 27-33 cm, išlikęs aukštis iki 65-70 cm, storis 5-7 cm. Dažnai lentos šonas atsuktas į kiemo pusę, apvalus, su išlikusia žieve. Lentų apatiniai galai nukirsti, atskirais atvejais pjauti pjūklu. Aptašyti rąsteliai - kuolai trapecinio pjūvio, 10 cm pločio, 6 cm storio. Ten kur lentos buvo išimtos liko jų pėdsakai užpildyti šviesiu smėliu - kv.H-6, K-4,D,E-9. Visur kitur lentos įkastos viena šalia kitos be mažiausio tarpo. Kv. F-G-6-7 tvoroje buvo varteliai - įėjimas į sodybos sklypą. Varteliai 1,5-[illegible] 1,6 m pločio. Žmonėms įeiti tvoroje padarytos siauresnės 0,8m pločio durelės. Nuo gatvės pusės šalia durelių padarytas slenkstis iš trijų nedidelių akmenų. Centrinio akmens altitudė - 104 cm. Kiemе iš karto už vartelių taip pat slenkstis - 70 cm ilgio ir apie

30 cm skersmens, nutrinta per vidurį nuo vaikščiojimo ąžuoline kaladė. Jos aštidudė ties viduriu - 111 cm. Vartelių konstrukcija nėra sudėtinga. Maksimalus vartelių plotis 1,5-1,6 m. Varteliai buvo padaryti tarsi dvigubi lentiniai skydai - iš gatvės pusės ir iš kiemo pusės. Skydus prilaikė sukalti kas 20-40 cm vertikalūs kuolai. Tarp tų kuolų ir judėjo visos vartų durelės - skydas. Įeinant į kiemą jie buvo stumiami į dešinę į šiaurę palei tvorą. Visa konstrukcija primena traukinio kupe dureles, tik Kernavėje durelės dvigubos iš kiemo ir iš gatvės pusės.

Sodybos kiemas

Sodybos kiemas užima visą vakarinę ploto dalį iki pat melioracinio griovio - suardymo. Išliko nesuardyta ploto ribose apie 40 m^2 kiemo. Visą kiemo paviršių dengė 8-10 cm storio skiedrų, medžio žievės ir mėšlo sluoksnis. Ypač intensyvus šis sluoksnis buvo kv. 8-10-A-C. Čia mėšlo sluoksnyje atsispaudė namų gyvulių pėdos. Nesunkiai atpažįstami kiaulių ir stambių raguočių kanopų pėdsakai. Duobutes-pėdas užpildo patekęs į tuštumas sąnašinis smėlis, kurį išėmus puikiai išryškėdavo gyvulių pėdos.

Tiksliai nustatyti kiemo dydį kol kas neleidžia maža atidengto ploto teritorija. Kieme aptiktos pastato liekanos ir ūkinės duobės bei ėjęs palei tvorą drenažo griovys.

Pastatas Nr.1.

Pastatas plote Nr.1 labai apardytas, jį kertą 1986 metų melioracijos tranšėja, vakarinė dalis buvo užkabinta 1967 m. melioracijos metu. Išliko tik rentinio apatinio vainiko fragmentas. Siekiant tiksliau nustatyti pastato formą ir dydį ploto Nr.1 vakarinėje dalyje buvo padaryta 15 m^2 išpjova, sužymėta raidėmis

F-H iš šiaurės į pietus ir skaičiais 6-10 iš vakarų į rytus. Išpjovoje išryškėjo apardytas pietvakarinius pastato kampas ir krosnies liekanos. Aprašomas rentininės konstrukcijos pastatas buvo kartu gyvenamuoju namu ir amatininko dirbtuvėle. Pastatas buvo keturkampis 5,8x4,2 m dydžio, orientuotas ilgesniais šonais į pietryčius ir šiaurės vakarus. Išliko tik trumpesnių sienų apatinio vainiko rąstų liekanos. Pastatas buvo be pamatų, apatinis vainikas klotas tiesiog ant žemės paviršiaus. Matyt todėl spaudžiant sienoms, pastatas nusėdo labai nelygiai ir dabar šiaurinio rąsto galų gylio altitudės - -95 ir -102 cm, o pietinio -130. Pasatatas buvo iš apvalių, netašytų tik nuskustų pušinių rąstų. Geriau išlikusio šiaurinio rąsto skersmuo 28cm , pietinio(labai sutręšusio) - 22-24 cm. Rąstams suleisti iškirtimas 20 cm pločio apačioje, 30 cm viršuje, plokščiadugnis, padarytas iki 15 cm gylio, t.y. per 1/2 rąsto storio. Pietrytiniame kampe ties iškirtimo vieta rąstas išpuvęs, bet atrodo, kad čia iškirtimas buvo 25-26 cm pločio viršuje. Paliktas nuo sukirtimo rąsto galas 12 cm ilgio, jo išorinis kampas nutašytas. Matyt pastate buvo grindys iš lentų klotų ant išilgai ir skersai gulėjusių balkių. GRindų lentos visiškai išdraskytos, pastate ir aplink mėtosi tik aplaužyti lentgaliai. Vienas masyvesnis balkis gulėjo pastato viduje lygiagrečiai apatinei sienai. Jo galas pakištas po neišlikusiu sienos rąstu, buvo nutašytas. Sprendžiant iš išlikusių fragmentų grindų lentos buvo klotos lygiagrečiai trumpesnėms sienoms - iš pietryčių į šiaurės-vakarus. Grindų lentos pušinės, tašytos iki 6-7 cm storio, gana plačios - 24,32,36 cm pločio. Matyt grindys buvo pakeltos nuo žemės ir lentos suklotos tarp pirmo ir antro vainiko rąstų.

Pastato pietvakariniame kampe prie pat sienų buvo padėti sunykę rąsteliai. Vienas gulėjo lygiagrečiai vakarinei sienai, jo

ilgis 106 cm. Šalia rąsto iki pat sienos buvo apdegusio molio plotelis, plūkto molio 5-7 cm storio padas, smulkūs akmenukai, viena gargažė. Molio plotelis buvo iš kv. F-10, apie 30 cm į šiaurės rytus nuo plūkto apdegusio molio. Netenka abejoti, kad tai krosnies-pečiaus liekanos. Tačiau iškeltos virš grindų jos liekanos iki mūsų dienų beveik neišliko, o rytinę dalį nupjovė melioracinis griovys. Krosnies plotis palei vakarinę sieną buvo apie 1,1 m, ilgis turėjo būti dar didesnis. Matyt krosnis buvo įrengta gerokai aukščiau grindų lygio, turėjo iš molio plūktas sieneles ir skliautą. Tačiau viršutinė dalis net fragmentiškai neišliko ir apie ją galima spręsti tik iš nuvirtusių dalių kv. F-10. Pastate buvo surastos žalvarinės skardelės-atraižos apskritų plokštelinių segių gamybos atliekos, pailga kaulinė plokštelė su įpjovimais šone - šukų apkaustas ?, žalvarinės segės ? adata, medinio dangčio arba dugnelio dalis. Žymiai daugiau radinių buvo drenažo griovyje į rytus nuo pastato.

Durų vietos nepavyko nustatyti, bet greičiausiai įėjimas į pastatą buvo rytinėje pusėje, nes čia drenažo griovyje esantys ąžuoliniai rąstai sudaro tarsi taką vedantį nuo vartelių gatvės tvoroje prie pastato. Pastatas stovėjo ilgesniuoju šonu lygiagrečiai gatvei, 1,6 m nuo gatvės tvoros.

Ūkinės duobės.

Gerai išlikusi iki viršaus užpilta ūkinė duobė aptikta apie 1,1 m į šiaurės rytus nuo pastato kv. D,E-6,7. Duobės rytiniame pakraštyje -96 - 99 cm gylyje guli apie 50 cm skersmens 3,7 m ilgio perskelta pusiau pušinė kaladė su išlikusia žieve. Vakariniame duobės pakraštyje - 91 - 98 gylyje guli daug mažesnė 25 cm skersmens 3,14 m ilgio apvali pušinė kaladė. Kaladės guli beveik lygiagrečiai tarp jų 72-90 cm pločio tarpas. Čia iškasta 2,3 m ilgio 0,7 m gylio ūkinė duobė. Duobėje ir aplink labai daug pušų žievės ir skiedrų

Matyt ši duobė turėjo gamybinę paskirtį - virš jos ant kaladžių kaip ant "ožio" buvo dedami rąstai tašant juos ir skutant nuo rąstų žievę. Tokią išvadą patvirtina ir tiesiog įdubusi, nutrinta vidurinė abiejų kaladžių dalis ir duobės užpildymas. Pirmame pastato statybos etape ją užpildo vien skiedros, žievė, pagaliai, šakos. Vienintelis geras daiktas tarp medžio atliekų-trapecijos formos plūdė iš pušies žievės. Matyt meistras ją išdrožė poilsio - pertraukėlės metu, bet kažkodėl išmetė. Plūdė visiškai sveika ir niekad nebuvo prie tinklo panaudota. Vėliau, pastačius namą, duobė pavirto šiukšlynu, į ją sumetamos įvairios gamybos atliekos - gausios odos atraižos, sudevėtas odinis didelės išmieros batas, aplaužytas medinis šaukštas, irklo formos verpstė su įpjautu svastikos ženklu. Nuėmus nuo duobės pakraščio kalades, dar labiau išryškėjo jos forma. Duobė buvo pailgo ovalo formos 240x144 cm dydžio, jos sienelės iš visų pusių nebuvo labai stačios. Gal kiek statesnės tik pietinis kraštas. Duobės gylis apie 70 cm, dugnas plokščias. Duobė buvo iškasta sąnašiniame dulkingame smėlyje su šlynu, bet nesiekė giliau esančio durpių sluoksnio. Matyt ji buvo iškasta iki tuometinio gruntinio vandens lygio. Duobės dugno altitudė -163 cm. Valant vakarinį duobės pakraštį nuo išlikusių po kalade skiedrų bei medžio žievės buvo aptiktas puikiai išlikęs geležinis pentinas, prie kurio išliko dalis odinio dirželio bei geležinė sagtelė. Pentino atauga užsibaigia žvaigždele.

Lietuvos TSR
Institutas
Archeologijos sektorius
N. 1280

Kita duobė atidengta kv. G-4,5. Išliko tik jos rytinė pusė, vakarinę dalį nupjovė 1967 m. melioracijos griovys. Duobė beveik apvali apie 1,7 cm skersmens, 50-56 cm gylio. Duobėje daug skiedrų, pagalių, 6 beržinės šluotelės - vantos, pušies žievė. Neskaitant šluotelių-vantų ir storos kanapinės virvės gabalo, smulkių odos atraižų, jokių radinių nerasta.

Pailga duobė - drenažo griovys buvo kv. G-K-3-6. Ši duobė buvo iškasta sodybos kieme tarp tvoros, atskiriančios kiemą nuo gatvės

ir rytinės pastato sienos. Duobė-griovys eina iš šiaurės-rytų į pie-
vakarius palei tvorą, nutolusi nuo jos per 10-30 cm. Griovys netai-
syklingas formos, 1,1-1,5 m pločio, apie 0,6 m gylio. Griovio šiauri-
nėje dalyje kv. G-H-4-6 gulėjo perpjautas į dvi dalis 25-28 cm storio
ąžuolo kamienas su neilgomis apipjaustytomis šakomis. 106 cm ilgio
gabalas gulėjo duobės šiaurinėje pakraštyje -95, -132 cm gylyje.
Kitas to paties ąžuolinio rąsto gabalas 165 cm ilgio, gulėjo jau
griovyje -162, -140 cm gylyje. Šalia jo pietinio galo surasta nemažai
smulkesnių rąstelių ir šakų. Galimas daiktas, kad medžio gabalai
dengė duobę, jais buvo vaikščiojama kaip grindiniu nuo vartelių, prie
įėjimo į pastatą. Duobė-griovys iki pat viršaus užpildyta skiedro-
mis, juodu kultūriniu sluoksniu, joje gulėjo suplautos žolės, tarsi
šienas, labai gausūs riešutų kevalai. Pažymėtina, kad griovio dug-
ninėje dalyje vyravo gyvulių mėšlas. Žiemos metu į griovį patekęs
mėšlas buvo rudos spalvos, su smulkiomis lapuočių medžių šakelėmis.
Vasaros laikotarpio mėšlas pilkai-žalsvas, su gausiomis žolių lie-
kanomis ir rudomis musių lervų išnaromis. Sluoksniuota griovio są-
našų struktūra aiškiai parodo, kad jos pateko į griovį per ilgesnį
laiką, o storesnį sluoksnelį sunešė stambesnių liūčių metu. Šis grio-
vys, ėjęs [illegible] palei pastato sieną matyt turėjo saugoti namą nuo van-
dens perteklio. Į griovį buvo gausiai sumetamos gamybos atliekos ir
buitinės šiukšlės. Griovyje surastos medinės dvipusės šukos su retais
ir tankiais dantukais, kauliniai apkalėliai, įvairiausios spalvoto
metalo atliekos - žalvarinės skardelės, įvairiausio storio žalvarinės
vielos atraižos, spalvoto metalo strypeliai, sugadintos žalvarinės
apyrankės fragmentas, ištiesintas žalvarinis įvijinis žiedas, odos at-
raižos ir apavo fragmentai.

Analogiško drenažinio griovelio žymės pastebėtos ir kv. H-K-9-10,
į rytus nuo tvoros. Čia griovys taip pat ėjo lygiagrečiai tvorai iš
kiemo pusės. Kv. I-K-10. -130 cm gylyje surastos trys medinės verpstės,
primenančios miniatiūrines medines strėles su pastorinta galvute -
antgaliu.

Antras kultūrinio sluoksnio horizontas

Tyrinėjant pirmojo-viršutinio horizonto gatvių tvoras, buvo pastebėta, kad lygiagrečiai su gerai išlikusiais lentų ir rąstelių fragmentais viršutinio sluoksnio lygyje ir giliau, paviršiuje matosi fragmentai senesnės tvoros. Apie kelių sluoksnių buvimą aiškiai kalbėjo ir melioratorių tranšėjos sienos stratigrafija. Tad tam, kad pasiekti žemutinius sluoksnius, buvo nutarta plote Nr.1 nuimti visą vėlyviausią viršutinį sluoksnį, visus viršutinius gatvės fragmentus, pastatą. Nuėmus statybos liekanas ir kultūrinį sluoksnį paaiškėjo,kad tarp viršutinio ir žemesnių sluoksnių yra 25-35 cm storio sąnašinis sluoksnis. Sąnašos nėra vienodos - vietomis tai šviesus smėlis, vietomis žvyras, šlynas bei pilkas primenantis dumblą sluoksnis. Sąnašiniame sluoksnyje retkarčiais pasitaiko gyvulių kaulai, plonos medžių šakos, retkarčiais pasitaiko odos atraižos. Nekyla abejonių, kad šis sluoksnis suneštas vandens, galimas dalykas jis susidarė per vieną stambų pavasario potvynį. Nors sąnašinį sluoksnį sudaro skirtingos kilmės sąnašos, tarp jų nėra ryškių ribų, nepastebėtos ir pilkos žemės juostelės, palaidotos po sąnašomis velėnos likučiai.

Antrame horizonte išryškėjo gatvės fragmentas, akmenimis grįstas plotelis, tvorų liekanos, ir, galimas dalykas, labai sunykusio pastato fragmentai. Atrodo, kad antrajame laikotarpyje apgyvendinimas nebuvo toks intensyvus, radinių aptikta žymiai mažiau negu viršutiniame sluoksnyje. Kultūriniame sluoksnyje mažiau organikos, jis plonesnis, šviesiai pilkas, tik vietomis nuo negausių degėsių kiek tamsesnis. Tačiau antrojo laikotarpio sluoksnis galėjo ir neišlikti. Visai įmanoma, kad jis nuplautas per potvynį.

Gatvė

Antrajame horizonte gatvės liekanos išliko žymiai blogiau. Gatvės kryptis visai nesiskyrė nuo viršutinio horizonto gatvės. Gat-

vė eina per ploto pietrytinę dalį, kv. C-H-4-10, iš šiaurės rytų į pietvakarius, m.d. 50°. Atidengtas 10 m ilgio gatvės fragmentas. Gatvės plotis didesnis negu viršutiniame sluoksnyje - 3,3-3,4 m. Gatvės grindinys neišlikęs, matyt nuardytas. Tvoros ėjusios palei gatvę iš abiejų pusių, buvo padarytos iš vertikaliai įkastų skeltinių lentų. Rytinėje pusėje, kur tvoros ilgis 3,2 m išliko 6 lentos. Jų viršaus altitudė - 130 ir -135, apačios - 146, -148. Vakarinėje pusėje, kur tvoros ilgis 10,6 m išliko 17 lentų fragmentų arba kuolų. Visos lentos pušinės, skeltos, jų storis 6-8 cm, plotis 15-17 cm, atskirų iki 30 cm. Vakarinėje pusėje tvoros viršaus altitudės - 104, apačios - 127 (Kv. D-9). Nuo tvorų liko tik pavienės lentos, o kv. D,E-8,9 buvo 1,8 m ilgio geriau išlikusi tvoros atkarpa. Lentų apačios kirstos, viršutinė dalis aplaužyta, išliko jos daug praščiau negu viršutiniame sluoksnyje. Jų aukštis (išlikęs) neviršija 25-27 cm

Sodybos kiemas

Sodybos kiemas užėmė visą vakarinę ploto dalį, ties kv. E-G-1-3 jis apardytas - čia praėjo 1986 metų melioracijos griovys. Už griovio tęsiasi nedidelis kultūrinio sluoksnio fragmentas. Išliko nesuardytas 27-28 m^2 kiemo fragmentas. Rytuose kiemas buvo atitvertas nuo gatvės tvora. Šiaurinėje dalyje pastebėta kitokios konstrukcijos , negu ėjusi palei gatvę, tvora. Čia išliko 274 cm ilgio tvora iš vertikaliai sukaltų į žemę kuolų. Tvora eina iš šiaurės-vakarų į pietryčius. Išliko 24 kuolai, sukalti vienas šalia kito, nepaliekant didesnių tarpų. Visų kuolų galai nusmailinti- nutašyti trim-keturiais kirvio smūgiais. Žievė nuo kuolų nenuimta. Kuolai išliko iki 40-45 cm aukščio. Vyrauja gana jaunų 8-10 cm skersmens pušų kuolai; tarp 24 išlikusių kuolų tik 2 buvo beržiniai, o vienas, blogai išlikęs, panašus į juodalksnį. Kv.D-5 kuolo viršu-

tinės dalies gylis - 122 cm, apatinės - 144 cm. Kuolų nusmailinti galai yra dar giliau, jau durpių sluoksnyje. Tam pačiam horizontui priklauso ir pavieniai kuolai kv. D-3 ir kv. E-4. Šių kuolų paskirtis neaiški, tačiau nesiskiria nuo aprašytos tvoros kuolų. Ploto dalis į šiaurę nuo vertikalių kuolų tvoros apardyta per 1967 metų melioraciją. Čia labai nedaug medžio liekanų, tik kv. B,C-4,5 - 135 cm gylyje gulėjo 40 ir 60 cm ilgio lentgaliai. Pietvakarinėje ploto Nr.1 dalyje kv. F-H-1-4 -149, -159 cm gylyje, buvo lauko akmenų grindinys. Tik pora akmenų išversta iš grindinio ir guli -121 ir - 135 cm gylyje. Visi kiti sudėti tvarkingai, vienas šalia kito, be didesnių tarpų, tik kai kurie įšalo išversti ir grindinio paviršius nėra labai lygus, nepatogus vaikščioti. Grindiniui panaudoti dažniausiai skaldyti lauko akmenys, jie gražiai taikyti vienas prie kito, nepaliekant didesnių tarpų. Akmenys nevienodo dydžo 30x24x20cm, 28x22x17 cm, kai kurie smulkūs vos 6-8 cm skersmens. Išlikęs maždaug 1,6x2,6 m dydžio buvusio grindinio plotas, kuriame yra apie 230 akmenų. Tačiau vakarinėje dalyje grindinį suardė 1986 m. meliorato-rių tranšeja. Šis grindinys ir buvo pastebėtas 1986 m. gegužės mėn. šviežiai iškastoje tranšėjoje. Tada buvo manoma, kad tai slapto kelio - kūlgrindos liekanos. Atidengus visą išlikusį grindinį nekila jokių abejonių; kad akmenimis buvo išgrįstas keturkampis plotas, greičiausiai kvadratas 2,6x2,6 m dydžio. Šis plotas, kaip ir buvęs viršutiniame sluoksnyje pastatas orientuotas kampais į šiaurę, pietus, rytus ir vakarus. Grindinio pjūvis per kv. F-G-H -3 parodė, kad akmenų paviršius visur yra beveik tame pačiame lygyje. Greičiausiai šis grindinys ne kas kita, kaip grįstos akmenimis pastato grindys. Matyt pastatas su tokiu grindiniu, be krosnies buvo ūkinės paskirties. Pastato sienų rąstai išardyti statant viršutinį pastatą, išliko tik lentgaliai, kartys išmėtyti į pietus nuo pastato kv.H,I-1,2. Pastatui priklausė ir nulaužtas gražiai nutašytas pušinis rąstas kv.F-2. Rąstas apvalus, su nuskusta žieve, 16-17 cm skersmens,

galas nutašytas. Išlikęs 45 cm ilgio rąsto fragmentas. Galimas daiktas, kad pastatui priklausė ir suplauti šalia tvoros pajuodavę šiaudai, pastebėti kv. G-K-2-4. Pačiame pastate beveik nebuvo jokių radinių. Tik tarp akmenų surastos smulkios odos atraižos, o centrinėje grindinėlio dalyje gulėjo 4 plonutėlės, vos 1,5 mm pločio ir 0,1mm storio geltono žalvario juostelės - atraižos. Šalia pastato kv. E-2 surasta kaulinių peilio kriaunelių nuolauža, papuošta cirkulinių akučiųornamentu. Kv.K-1 šiame sluoksnyje pastebėtas žalvarinės plokštelinės segės liežuvėlis-adatėlė. Šalia pastato kieme visą paviršių dengė skiedrų, medžio žievės, smulkių šakelių, vakarinėje dalyje mėšlo sluoksnis. Šiame sluoksnyje kv.I,K-1 gulėjo nemažai odos atraižų, bet visai nebuvo apavo fragmentų. Rečiau sluoksnyje aptinkami gyvulių kaulai ir žiestų puodų šukės. Sluoksnio storis 8-13 cm. Jis beveik nesiskiria savo sudėtimi nuo analogiško kultūrinio sluoksnio viršutiniame vėlyviausiame horizonte. Tad matyt ir chronologinis skirtumas tarp šių horizontų nedidelis.

Trečias - žemutinis kultūrinio sluoksnio horizontas.

Žemiau antro horizonto gatvės paviršiaus, po akmenų grindinėliu plote pastebėti dar vieno - seniausio kultūrinio sluoksnio likučiai. Šis sluoksnis labai plonas, ne toks intensyvus kaip viršutinių horizontų kultūrinis sluoksnis. Jis susidarė virš 10-15 cm storio pelkės paviršiaus. Sluoksnyje pasitaiko medžių žievė, gyvulių kaulai, šiaudai, medžių (daugiausiai beržų ir juodalksnių) šakos. Ištisinio paviršiaus šis sluoksnis nesudaro, išliko tik jo fragmentai tarsi lopinėliai. Didesnėje ploto dalyje šis seniausiais sluoksnis matyt nuplautas per potvynius. Sluoksnyje rastos negausios lipdytinių grublėtu paviršiumi puodų šukės, tačiau buvo ir žiesta keramika. Aplamai žemutinis horizontas davė labai mažai radinių. Čia, neskaitant aptiktos kv.C-9 tarp antro ir trečio sluoksnio, sąnašiniame smėlyje stambios raginės rankenos bei surastos kv. D-7 pailgos

titnago skeltės be rutušo, nebuvo jokių individualių radinių.

Tvoros.

Vienintelis gerai išlikęs trečiojo žemutinio sluoksnio objektas- tvoros. Dvi tvoros ėjo lygiagrečiai viena kitai iš pietvakarių į šiaurės rytus. Tvorų kryptis sutapo su viršutiniame sluoksniuose buvusios gatvės kryptimi. Tvoros ėjo per kv.G-K-8-10 ir įstrižai per visą plotą iš šiaurės-rytinio kampo kv.A-10 iki kv.K-2. Tvoros iš- liko gerai, tik ties D,E-6,7 ji buvo suardyta kasant viršutinio horizonto ūkinę duobę. Vakarinė tvora 13,6 m ilgio, rytinė - 4,4 m ilgio. Atstumas tarp tvorų 4,7 m. Tvoros gylis -102, - 110 cm šiaurės rytiniame ploto kampe, -133, -143 cm per vidurį, -149, -160, -178 pietinėje dalyje. Tvorų konstrukcija visai kitokia nei viršutinių horizontų tvorų. Seniausią tvorą sudaro vertikaliai sukalti į žemę kas 50,60, 90 arba 105cm 8-10 cm storio pušiniai kuoliukai. Tarpai buvo perpinti juodalksnio ar beržo kamienais, kurių storis 3-7 cm, ilgis iki 2,8 m. Matyt sutankinant tvorą buvo panaudojamos ir plonesnės, trumpesnės beržo ir juodalksnio šakos. Atskirose vietose tvoros išliko labai gerai, iki 40-45 cm aukščio. Vietomis kv. A-B-9, F-4, K-1,2 viršutinė tvoros dalis išvirto į vakarus. Šalia vakarinės ilgesnės tvoros į vakarus nuo jos suplautos 1-2 cm storio 30-50 cm pločio pajuodavusių šiaudų sluoksnis. Aplamai tarp tvoros rąstų ir šakų labai daug sąnašinio smėlio, ryškiai matyti, kad tvoros nukentėdavo nuo potvynio metu nešamų šąnašų. Nors seniausių pintų tvorų kryptis sutampa su viršutinių sluoksnių gatvės kryptimi, apatiniame sluoksnyje atrodo turime reikalą ne su gatvės liekanomis. Galimas dalykas, kad aprašytos pintos tvoros galėjo apsaugoti gyvenvietės paviršių nuo erozijos, išplovimo per potvynius bei papildomai sulaikyti dalį vandens nešamo smėlio. Tokiu būdu, po kiekvieno potvynio gyvenvietės teritorijoje likdavo nemažai sąnašinio smėlio, jos paviršius pamažu darėsi aukštesnis, mažiau

nukentėdavo nuo sekančių potvynių. Žinoma,toks seniausių tvorų paskirties aiškinimas galės būti paneigtas arba patvirtintas tik atidengus didesnį gyvenvietėsplotą, nustačius, kad ir kitose vietose pintos tvoros išdėstytos statmenai Nerie tėkmei potvynių metu. Žemiau seniausio kultūrinio sluoksnio horizonto buvo 12-15 cm storio smėlio, vietomis žvyrėb sluoksnis. Šis sluoksnis aiškiai suplautas per Neries potvynį bei dalinai tai galėjo būti žemės, nuplautos nuo aukštutinės Neries terasos, nuo piliakalnių šlaitų ir iš griovių tarp jų. Panašūs erozijos procesai vyksta ir mūsų dienomis, ypač kai pažeidžiamas velėnos sluoksnis piliakalniuose. Vietomis per trumpą laiką susidarė suneštų žemių liežuviai, 2 net 3 m storio sąnašomis dengiantis prieš 20 metų čia buvusį žemės paviršių. Ryškus tokio proceso pavyzdys - sąnašos iš griovio tarp Lizdeikos piliakalnio ir Aukuro kalno, atsiradusios Pajautos slėnyje pradėjus tvarkyti Mindaugo Sosto piliakalnio šlaitą, vežti į griovį žemes, kurias pavasarį, tirpstant sniegui, vanduo nešdavo į slėnį. Žemiau sąnašinių sluoksnių plote prasideda durpės - senasis Pajautos slėnio paviršius. Matyt sausesnio klimatb laikais šis durpingas paviršius mažiau nukentėdavo nuo pavasario potvynų, jame pastebėti čia augusių beržų ir juodalksnių likučiai.

Ploto Nr.1 sienų pjūviai.

Ploto sienų ilgis (su vakarine išpjova) truputį daugiau kaip 46 m. Tačiau šiaurinėje ir vakarinėje sienoje pastebėtas perkasimas - 1967 m. melioracinė tranšėja, tad šioje dalyje visi sluoksniai permaišyti ir nuo sluoksnių fiksacijos atsisakyta.

Šiaurinės sienos pjūvis. Didesnę pjūvio dalį suardė 1967 m. tranšėja. Pjūvio fiksacija pradėta nuo kv. 7 iki 10. Į vakarus nuo kv.7 prasidedapermaišyta žemė su durpėmis, smėlio; medžio gabalais, ties kv. 7-9 suardytas viršutinis šąnašinis sluoksnis. Nepakeista stratigrafija tik nuo kv.10. Čia viršuje 20 cm storio durpinga velė-

na gausiai peraugusi žolių šaknimis. Giliau 5o, o šiaurės-rytiniame kampe net 60 cm storio šviesus sąnašinis sluoksnis, kuriame pastebėti 3 ryškios 1-1,5 cm storio pilkos žemės juostelės. Šios juostelės tai po sąnašomis palaidota senoji velėna. 70 cm gylyje nuo paviršiaus prasideda pirmas viršutinis kultūrinio sluoksnio horizontas. Tai pilka, vietomis nuo medžių žievės ir skiedrų tamsiai ruda riebi žemė. Kultūrinio sluoksnio storis 8-11 cm. Giliau prasideda juodos žemės arba smėlio intarpai. Antras ir trečias kultūrinio sluoksnio horizontai ties kv.10 nutrūksta ir persimaišo, nes čia buvo įkasami tvoros kuolai ir lentos ir žemutiniai sluoksniai dar senovėje perardyti. Antojo senesnio gatvės etapo tvoros kuolas išryškėjo pjūvyje beveik ploto kampe - jo išlikęs viršus 60 cm gylyje nuo paviršiaus,apačia 128 cm gylyje. 100 ir 120 cm gylyje pjūvyje seniausios pintos tvoros pagaliai. 132 cm gylyje (ties kv.8-9 120-125 cm gylyje nuo paviršiaus) žemiau seniausio kultūrinio sluoksnio ir 20 cm storio sąnašų pasiektos durpės. Šis sluoksnis labai vandeningas ir iš jo bei ir virš durpių esančio sąnašinio smėlio gausiai sunkiasi vanduo, kuris per 1,5-2 val. užpildo iškasta iki tokio gylio pjūvį.

Rytinė siena. Rytinės sienos pjūvis buvo fiksuojamas ištisai 10 m ilgio ruože. Šioje ploto sienoje nėra jokių su melioracija susijusių suardymų. Pjūvio stratigrafija čia nelabai sudėtinga. Viršutinis durpingos velėnos sluoksnis 18-20 cm storio, tik ties kv. F-G sustorėja iki 30 cm. Giliau esančio sąnašinio smėlio storis taip pat gana vienodas 0,6-0,8 m. Pietinėje dalyje nuo kv.D sąnašos storėja. Kaip ir šiaurinės sienos pjūvyje sąnašiniąme smėlyje matosi pilkos palaidos velėnos juostelės. Kultūriniai sluoksniai geraiu išliko kv. A-B, kieme, o nuo kv.C vidurio į pietus iki Kv.G vidurio, ten kur ėjo gatvė, sluoksniai persimaišę, nelabai ryškūs. Ties

kv.A,B po sąnašomis 70-75 cm gylyje prasideda 10-12 cm storio kultūrinis sluoksnis su labai gausiomis skiedromis, medžių žieve. Giliau 10-18 cm storio tamsesnis kultūrinis sluoksnis —riebi, su gerai išlikusia organika humusinga juoda žemė. Po ja prasideda sąnašinis smėlis, kuriame 1,2 m gylyje vietomis matosi 2-4 cm storio seniausio kultūrinio sluoksnio likučiai. Atrodo, kad šis sluoksnis buvo nuplautas. Ties kv. C pjūvyje viršutinio horizonto tvoros lenta - jos viršus 50 cm gylyje nuo dabartinio žemės paviršiaus, apačia 113 cm gylyje. Ties gatve kv.C-G išlikęs 12-18 cm storio viršutinis kultūrinis sluoksnis su medžio likučiais - gatvės paviršius ir giliau seniausio kultūrinio sluoksnio liekanos. Ties kv.G ir H ten kur buvo įkasami tvoros stulpai ir lentos, apatiniai sluoksniai permaišyti. Šioje vietoje pjūvyje 110 cm gylyje nuo paviršiaus pintos tvoros likučiai. Už tvoros kv. H-K ryškūs du kultūriniai sluoksniai: šviesesnis viršutinis - 10-12 cm storio ir tamsiai juodas, riebus 8-10 cm storio. Seniausio sluoksnio likučiai šioje vietoje nuplauti, čia po 25-26 cm storio smėlio sąnašomis, 132 - 135 cm gylyje nuo paviršiaus prasideda durpės - vandeningas sluoksnis.

Pietinės sienos pjūvis. Pietinės sieno pjūvis 10 m ilgio, be suardymų. Pjūvyje išryškėjo gatvės tvoros, gatvės paviršius ir kiemo pjūviai į rytus ir į vakarus nuo gatvės tvorų. Viršutinis velėnos sluoksnis 20-22 cm, sąnašinio smėlio sluoksnis apie 70 cm, ties gatve iki 80 cm. Kv. 8-10 po sąnašomis 95-100 cm gylyje 10-22 cm storio kultūrinis sluoksnis - pilka žemė su organikos liekanomis, medžių žieve,skiedromis. Giliau žymiai tamsesnis 12-15 cm storio sluoksnis, o ties kv.8 pjūvyje sąnašinio smėlio linzė. Šį smėlį čia sulaikė seniausia pinta tvora, kurios horizontalūs pagaliai matosi 114-119 cm gylyje nuo paviršiaus. Ties kv.7 ir 4 viršutinės gatvės tvoros likučiai - kuolas ir lenta. Tvoros viršus 60 ir 58 cm gylyje

nuo paviršiaus, apačia 110 ir 119 cm gylyje. Ties gatve kaip ir rytiniame pjūvyje 12-17 cm storio pilkšvai-juoda žemė su medžio gabalais - gatvės paviršius ir 125 cm gylyje nuo paviršiaus seniausio kultūrinio sluoksnio likučiai. Kv.1-3 po viršutinėmis sąnašomis 30-35 cm storio kultūrinis sluoksnis. Tai juoda žemė su gerai išlikusia organika, skiedromis, odos atraižomis. Ties kv.2-3 apie 1 m pločio ir 30-40 cm gylio griovelis, ėjęs palei tvorą kiemo pusėje. Esančiame giliau sąnašiniame smėlyje seniausio kultūrinio sluoksnio liekanos, o kv.2 115-118 cm gylyje sugriuvusios pintos tvoros likučiai.

PLOTAI NR.2 ir NR.3

Plotai Nr.2 ir Nr.3 yra vienas šalia kito, tarp jų apie 3 m pločio viršutinėje dalyje melioracinis griovys. Plotai buvo kasami tam, kad pilnai ištirti melioratorių tranšejoje atsidengusį perpjautą pusiau pastatą. Kadangi pastatas yra ir 2 ir 3 plote, jie toliau bus aprašomi kaip vienas didelis daugiakampis plotas, kurį įstrižai kerta tranšeja. Plotai Nr.2 ir 3 yra vakariniame gyvenvietės pakraštyje, šalia dabartinės melioracijos metu (1986 m.) nusausintos pelkės. Ploto Nr.2 šiaurės-vakarinio kampas, pažymėtas kv. F-6 yra 29 m į pietvakarius nuo ploto Nr.1 pietvakarinio kampo. Matuojant gylius plotuose Nr.2 ir 3 ploto Nr.2 pietvakarinio kampo dabrtinis paviršius laikomas nuliniu tašku. Ploto Nr.2-3 nulinis taškas (kv.F-6) yra 129 cm žemiau absoliutaus nulio - ploto Nr.1 nulinio taško. Plotai Nr.2 ir 3 buvo kasami taip, kad į juos pilnai patektų melioratorių tranšėjos vakarinėje ir rytinėje pusėje atsidengęs perpjautas pastatas. Plotų sienos orientuotos pagal pasaulio šalis, o jie suskirstyti 1 x 1 m dydžio kvadratais, kurie sužymėti raidėmis iš šiaurės į pietus ir skaičiais iš vakarų į rytus. Raidžių ir skaičių sistema tokia, tarsi visas Pajautos slėnis būtų suskirstytas į 10 x 10 m dydžio plotus, kurie [illegible] surišti į vieną sistemą matuojant nuo pirmojo tyrinėto slėnyje ploto Nr.1. Tad plotas Nr.2 stačiakampio trikampio formos, kurio šiaurinė siena 6,4 m ilgio, sužymėta skaičiais 6-10, 1[illegible]-2iš vakarų į rytus. Vakarinė trikampio ploto siena 7,4 m ilgio, sužymėta raidėmis F-K, A-C iš šiaurės į pietus. Trečia ploto siena - trikampio įžambinė tai melioratorių tranšėjos vakarinis pakraštys. Plotas Nr.2 užima 23,64 m^2.

Plotas Nr.3 yra į rytus nuo ploto Nr.2 už tranšejos. Jis daugiakampis, su išpjovomis. Ploto sienos, pradedant nuo šiaurės-vakarinio kampo sužymėtos sekančiai: šiaurinė siena 3-4, rytinė I-K,

šiaurinė 5-6, rytinė A, šiaurinė 7-9, rytinė B-E, pietinė 9-7, rytinė F-G (0,5 m), pietinė 6-1, 10-8, rytinė G-H, pietinė 7-6. Vakarinė ploto riba - tranšejos rytinis pakraštys. Sienų išklotinės ilgis (neskaitamt tranšejos pakraščio) 31,5 m. Plotas Nr.3 užima 74 m.^{2}

Plotai Nr.2 ir 3 buvo kasami 1986 m. rugpjūčio - rugsėjo mėn. Pradžioje buvo pilnai išrtirtas į vakarus nuo tranšejos esantis plotas Nr.2 ir tik rugsėjo mėn. tyrinėtas plotas Nr.3. Ploto Nr.2 paviršius buvo lygus, jį dengė stora tvirta peivos velėna. Ploto Nr.3 didesnė dalis,mechanizuotai kasant melioracinę tranšeją,buvo užpilta žemėmis. Prieš pradedant žemės kasimą iš tranšejos išmestos žemės buvo su technikos pagalba pašalintos ir plotas išvalytas iki palaidotos velėnos. Nors iš tranšejos pjūvio buvo aišku, kad kultūrinį sluoksnį ir pastatą dengia 0,4-0,5 m storio sąnašos, kasama buvo iš pat pradžių rankiniu būdu, nuimant per kastuvą velėną, viršutinį sąnašinį smėlį. Vėliau, 40 cm gylyje, artėjant prie pastatų liekanų, bei pasitaikant akmenims kasama buvo plonais sluoksniais, siekiant neišjudinti iš vietų jokių pastatų fragmentų. Šviesiame sąnašiniamsmėlyje, kaip ir plote Nr.1 buvo 3, o vietomis 4 palaidotos velėnos sluoksneliai. Tai 1-2 cm storio pelkėmis, tamsesnės žemės sluoksneliai. Šviesiame smėlyje, ypač plote Nr.3 25-35 cm gylyje pastebėtos giluminio arimo vagos. Matyt tai 1967 m. melioracijos pėdsakai. Tačiau, neskaitant pietinės ploto Nr.3 dalies, kultūrinis sluoksnis užkabintas tuo metu nebuvo.

Pirmas - vėlyviausias horizontas.

Galutinai nuėmus visą sąnašinį smėlį plote Nr.2-3 atsidengė viršutinio kultūrinio sluoksnio horizontas - pastatas, gatvelė, kiemas. Sąnašos,dengusios kultūrinį sluoksnį,buvo storesnės plote Nr.2 ir pl ploto Nr.3 šiaurės-rytinėje dalyje, kur kultūrinis sluoksnis atsidengė - 58, -61 cm gylyje. Tuo tarpu centrinėje ploto Nr.3 dalyje

ir pietiniame ploto pakraštyje, sąnašos buvo tik 25-35 cm storio, atskiri pastato elementai atsidengė jau -35,-49 cm gylyje, o pavieniai gatvelės akmenys (matyt užkabinti giluminio arimo metu) buvo vos -20, -27 cm gylyje.

Gatvelės liekanos.

Siauros, grįstos akmenimis gatvelės liekanos užima ploto Nr.3 pietinę ir rytinę dalį. Ypač gerai išliko gatvelė ploto pietinėje dalyje. Gatvelė ėjo iš vakarų į rytus, šiaurės-rytus. Atidengtas 12-14 m ilgio gatvės ruožas. Gatvelės plotis 1,2-1,4 m. Grindinys iš tvarkingai sudėtų, taikytų vienas prie kito akmenų. Dalis akmenų skaldyta, liti - natūralūs lauko akmenys. Pasitaiko gana stambūs 37x25x20 cm, 30x30x18 sm, 26x22x20 cm dydžio akmenys, tačiau vyrauja mažesni - 10-15 cm ilgio, 8-12 cm pločio ir beveik tokio pat storio akmenys. Akmenys sudėti tankiai, tvarkingai, vietomis 1 m^2 50-60 akmenų. Gatvės paviršius, ten kur akmenys neišversti, buvo -50, - 60 cm gylyje. nuo O taško plote Nr.2. Grindinys klotas virš sąnašinio smėlio, jo vidurys kiek iškilęs, pakraščiai yra 5-8 cm žemiau. Vietomis kv. E-6, E-4, E-2, E-1, E-10, E-7 gatvėje tušti nuo akmenų tarpai, kartais 50-60 cm skersmesns ir mažesni. Atrodo, tarsi akmenys būtų išimti kasant kažkokias duobes arba ariant paviršių. Čia pat,gerokai aukščiau ištisinio gatvelės paviršiaus, -20,-35, -37 cm gylyje, guli išversti iš grindinio akmenys. Matyt jie buvo užkabinti giluminio arima metu, išjudinti iš savo vietų. Be akmenų gatvėje ir šalia jos smėlyje guli labai sunykusios pušinės lentos. Jos 15-18 cm, o viena kv.E-4,5 net 34 cm pločio. Lentų ilgis 1,7m, 0,95 m, 1,05 m; storis 3-4 cm, bet lentos, matyt, pateko į gtvę vienu metu, jos yra beveik viename ir tame pačiame gylyje -67, -61,-63, -65, -70 cm gylyje. Beveik visos lentos guli kiek žemiau akmenų, o plati lenta kv.E-4,5 buvo padėta gatvėje vietoje akmenų.

Galimas daiktas, kad minėtos sunykusios lentos, tai likučiai kažkokios senesnės gatvės grindinio, kurį vėliau pakeitė akmeninis grindinys.

Pastatas - pirtis.

Pastatas užima ploto Nr.2 rytinę dalį (kv.G-K, A-8-10) ir ploto Nr.3 vakarinę dalį (kv. I,K,A-C-9,10,1-3). Pastatas išliko geriau negu plote Nr.1, tačiau jį beveik per vidurį iš šiaurės rytų į pietvakarius kerta 1986 metų melioracijos tranšeja. Aprašomas rentininės konstrukcijos pastatas buvo pirtimi. Tokias išvadas leidžia daryti krosnies konstrukcija, pastate bei kieme aptikti radiniai. Pastatas beveik kvadratinis 4,8 x 4,82 m matuojant iš išorės nuo rentinio rąstų galų. Viduje pastatas 4,08 x 4,1 m dydžio. Pastatas arientuotas kampais į šiaurę, pietus, rytus ir vakarus. Išliko pastatas gana gerai. Visur išskyrus šiaurės- vakarinę sieną (plote Nr.2), išliko apatinio vainiko rąstai. Pietiniame rentinio kampe išliko trys rąstai vienas virš kito. Pastatas buvo be pamatų. Tik po pietiniu pastato kampu - 95 cm gylyje, po rytinės sienos apatinio vainiko rąstu gulėjo 0,8 m ilgio 21 cm skersmens apvalaus rąsto gabalas. Kaip tik šalia šios vietos į pietus nuo pastato žemės paviršius žemėjo, čia buvo tarsi griovys, tad matyt rąstas pakištas po vainiku tam, kad pastato kampas mažiau smuktų. Tuo buvo siekiama padidinti apatinio vainiko horizontalumą ir viso pastato stabilumą. Pastatas buvo pastatytas ant lengvo suplauto smėlio paviršiaus, tarsi nedidelio paaukštinimo, pakištas po vainiku rąstas turėjo padėti geriausiam svorio pasiskirstymui. Visumoje pastatas stovėjo gana horizontaliai, tik pietinis kampas (po kuriuo ir buvo rąstas) yra kiek žemiau už kitus - 66 cm gylyje. Rytinio pastato kampas gylio altitudė -51 cm, šiaurinio - 66. Pietinės sienos rąsto galo gylis ties tranšejos pakraščiu, ten kur rąstą nulaužė ekskava-

torius - 71 cm, šiaurinės sienos rąsto - 60 cm.

Pastatas buvo iš apvalių, netašytų, tik nuskųstų pušinių rąstų. Rąstų storis - šiaurinio 19 cm, gale už tranšejos - 21 cm, rytinio rąsto - 17-18 cm, pietinio rąsto 18-19 cm. Rytiniame kampe, rąstams suleisti padarytos įkartos. Įkartos plokščiadugnės, 19 cm pločio, padarytos iki 10 m, t.y. per 1/2 rąsto storio. Paliktų nuo sukirtimo iškištų sienojų galų - antų ilgis 18 cm (rytinio rąsto) ir 14 cm (šiaurinio rąsto). Iškišti rąstų galai apvalūs, netašyti, be jokių pagražinimų. Rytinio kampo rąstų galai nupjauti su pjūklu ir tik pietinio kampo rąsto galas kirviu nukirstas ir aptašytas. Pietinis pastato kampas ir visa sukirtimo konstrukcija analogiška rytiniam kamapui.Šiaurinis kampas neišliko, čia rąsto galas nupjautas išardant pastatą dar senovėje. Vkarinį kampą ir dalį pietinio rąsto nulaužė ekskavatorius kasdamas melioracinę tranšėją. Visų rąstų viršuje buvo išskaptuotas 7-8 cm pločio ir 1,5-2 cm gylio griovelis, naudotas glaudesniai rąstų sąlaidai. Kol kas nepastebėta, kad tarpai tarp vainikų būtų užkaišomi sąmanomis. Tačiau vienintelė vieta, kur vienas rąstas gulėjo virš kito, buvo šalia krosnies rytinėje sienoje, gal čia tokios šiluminės izoliacijos ir nereikėjo. Įėjimas į pastatą buvo iš rytų. Rytinės sienos apatinio vainiko rąsyje, 1,66 m atstumu nuo šiaurinės sienos, buvo 77,5 cm ilgio slenkstis. Slenkstis įkirstas į rąstą iš lauko pusės iki 6 m gylio ir 8 cm pločio, t.y. mažiau kaip per 1/2 rąsto. Slenkščio gylis 63 cm. Slenkščio šiaurinėje pusėje, prie pat pakraščio yra beveik apvali 6 cm skersmens ir 3 cm gylio duobutė durų bėgūnui įstatyti. Durys atsidarydavo į lauką į dešinę pusę. Matyt pastatas buvo pakankamai ilgai naudojamas, slenkstis gerokai numindžiotas. Apie 9 cm nuo pietinio slenkščio galo virš apatinio vainiko rąsto išlikęs antrasis rąstas. Jo galas nuo durų pusės iš lauko ir vidinės pastato pusės iki 16 cm įstrižai nukirstas. Matyt tai surišta su durų staktos

konstrukcija. Pastatas turėjo medines grindis iš gana plačių skeltinių pušinių lentų. Grindų liekanos geriau išliko šiaurės rytiniame pastato kampe ir vakarinėje pastato dalyje prie pat sienos. Lygiagrečiai pastato šiaurinės sienos rąstui, -57 cm gylyje guli 114 cm ilgio, 26 cm pločio, 4 cm storio lenta - grindų juodbalkis. Jos rytinis galas beveik atremtas į pastato rytinę sieną, o šiaurėje guli beveik lygiagrečiai šienos rąstui, nutolęs per 3-7 cm. Po juodbalkio vakariniu galu - 61 cm gylyje guli 52 cm ilgio, vakaruose nulaužtas lentgalys. Virš lentos - juodbalkio, nutolusio per 34-36cm nuo rytinės sienos, lygiagrečiai šiai sienai - 52 cm gylyje guli 18 cm pločio, 3 cm storio, 110 cm ilgio grindų lenta. Dar vieno juodbalkio liekanos guli pastato viduje netoli slenksčio. Čia išliko 37 cm ilgio 5-10 cm pločio juodbalkio fragmentas. Šis juodbalkis guli lygiagrečiai esančiam šalia šiaurinės sienos rąsto. Atstumas tarp juodbalkių apie 1,2 m. Grindų lentų arba juodbalkių galai išliko ir plote Nr.2, pačiame tranšejos pakraštyje, kv.H-K-8-10. Didesnė dalis lentų nulaužta melioracijos metu, išliko tik patys galai, buvę prie pat pastato vakarinės sienos. Lentų gylis -52,—53cm. Visos lentos 3-3,5 cm storio, 14-20 cm pločio. Tai kad visos lentos priklauso pastato grindims patvirtina ir toks faktas, kad plote Nr.2 virš lentų guli išversti krosnies akmenys. Lentos galėjo priklausyti pastato stogui arba luboms.

Pietrytinį pirties kampą užima sukrauta iš lauko akmenų krosnis. Dalis akmenų skaldyta, kai kurie visiškai perdegė. Krosnies skliautas suardytas, dalis akmenų išvirto į pastato vidų, kai kurie nukrito iki pat vakarinės sienos, ypač į pietvakarinį pirties kampą, kuris buvo žemesnis. Tačiaus visumoje išliko krosnis nepaprastai gerai, iki 60-65 cm aukščio. Krosnis buvo 1,6x1,3 m dydžio, sukrauta vien iš akmenų, be jokio molinio skiedinio, tiesiog taikant vieną akmenį prie kito taip kad smulkūs skaldyti akmenukai užpildo

visus tarpus. Krosnis buvo į kairę nuo įėjimo, užėmė visą pietrytinį pastato kampą. Jos pakuros anga išeina į šiaurės-rytus, yra apie 80 cm nuo įėjimo. Vidinė krosnies erdvė primena kiaušinio lukštą. Šalia 68x52 cm dydžio pilnas degėsių, bet laisvas nuo akmenų krosnies vidinės erdvės pastatyti didžiausi akmenys (7ox 38x40 cm, 48x39x26 cm dydžio) sudarantys krosnies sienų pagrindą. Šalia jų mažesni akmenys, o tarpai užpildyti visai mažais, kartais tik 3-4 cm skersmens akmenukais. Visis akmenys apdegę, aprūkę, kai kurie nuo aukštos temperatūros visiškai subyrėjo. Kad krosnis tvirčiau stovėtų ir akmenys nebirėtų, iš vakarų pusės ją prilaikė medinė sienelė. Apie 1,37 m nuo pietinio pastato sienos rąsto ir 1,7 m nuo rytinės sienos vertikaliai įkastas į žemę 17 cm skersmens apvalus pušinis rąstas. Rąsto viršus išlikęs iki -48 cm gylio. Šis rąstas laikė 1,2 m ilgio medinę sienelę ir horizontaliai padėtų 8-10 cm storio pagalių ir horizontaliai ir vertikaliai sudėtų lentų. Matyt šis masyvus rąstas savo metu siekė pastato lubas ir į jį greičiausiai buvo atremti plautai.

Pietinėje pusėje taip pat buvo lentinė sienelė, kuri skyrė ir laikė krosnį nuo pietinės pastato sienos. Ši sienelė sudaryta iš vertikalių lentų, kurios remiasi į pietinę sieną. Lentos 3-4 cm storio, 17-26 cm pločio, vietomis išliko iki 40 cm aukščio, vietomis nuo krentamčių akmenų svorio išlūžo, sukrito į pietus už pastato sienos. Vertikalių lentų sienos ilgis apie 1,6 m.

Pastato viduje ne visur grindys buvo iš lentų. Apiem 80 cm pločio plotelis priešais pakurą buvo grįstas lauko akmenimis. Tarp akmenų pasitaiko vien tik plūkto molio, tarsi ąslos liekanos. Akmenys nekabai dideli (12x10 x10 cm ir panašių dydžių) sudėti tvarkingai, o prasideda šis grindinys nuo pat slenkščio. Tarp akmenų labai daug degėsių ir pelenų patekusių valant krosnies pakurą.

Pastate beveik nebuvo jokių radinių. Visiškai nerasta keramikos, aptikta tik pora atsitiktinių gyvulių kaulų. Vienintelis radinys - tai aptiktas ant grindų pietvakariniame pastato pakraštyje šalia sienos aplaužytas medinis kaušelis su rankena - kabliu.

Pirties kiemas.

Plotas aplink pirtį nelabai lygus. Į pietus paviršius žemėja, čia yra 30-35 cm gylio, 1-1,5 m pločio įdubimas, tarsi užneštas smėlio sąnašomis griovys. Matyt šiuo grioviu iš pirties nutekėdavo vanduo. Į vakarus nuo pirties senajame dieniniame paviršiuje guli pagaliai, gyvulių kaulai, lentgaliai bei nupjautų rąstų fragmentai. Matyt tai medžių atliekos, likusios po pirties statybos arba nereikalingi napjautų rąstų fragmentai, atsiradę čia jau tuo metu, kai buvo išardoma apleista pirtis. Įdomiausia pirties kiemo dalis priešais įėjimą į rytus nuo pastato. Čia kv.K-4, A-4,5, B,C-2,3 buvo ploteliai išgrįsti 8-10 cm skersmens kauko akmenukais. Grindinėlių paviršius labai lygus, akmenys sudėti tvarkingai, jie yra -58,-60 cm gylyje ir tik vienas kitas akmuo,matyt, patekęs iš apardytos viršutinės krosnies dalies, guli kiek aukščiau -38, -40cm gylyje. Tvarkingi akmenų grindinėliai ėjo lygiagrečiai pirties rytinei sienai m.d. 1,2 m pločio juosta. Kiek tokiau į rytus, už 2 m nuo pirties prasideda juodas degėsingas paviršius. Čia visa žemė padengta kelių cm suodžių ir pelenų sluoksneliu, mėtosi įvairiausio dydžio spygliuočių ir lapuočių (ypač beržo) nuodeguliai. Intensyviausias degėsių plotelis užima kv. A-C-3-6, m.d. 9-10 m^2 plotą. Visi degėsiai ir pelenai buvo išmesti į kiemą pro pirties duris valant krosnį. Nuėmus kv.B-D-2-5 šį akmenų ir degėsių sluoksnį pasirodė 3-5 cm storio smėlio sluoksnis, o giliau vėl atsidengė analogiškas antras akmenų ir degėsių sluoksnis. Matyt kiemas šalia

pirties buvo taip užverstas pelenais ir degėsiais, kad jį teko užpilti smėliu ir vėl išgrįsti akmenimis. Po to prasidėjo naujas kiemo teršimas išmetamais iš krosnies pelenais ir nuodeguliais. Visiškai toks pat užverstas degėsiais po kiekvieno kūrenimo kiemas yra šalia dabartinės Kernavės kolūkio pirties. Be degėsių ir akmenų šalia pirties įvairiose kiemo vietose surasta daugiau 10 sunaudotų beržinių šluotelių - vantų. Jų ilgis apie 50 cm, o kai kurios buvo surištos liepos karnų pluoštu. Tai dar vienas radinys patvirtinantis mūsų prielaidą, kad minėtas pastatas buvo pirtimi.

Už 4 m į pietus nuo įėjimo į pirtį aptikta 1,2 m skersmens 0,4-0,5 m gylio duobė. Šiauriniame duobės pakraštyje guli 25 cm pločio lenta. Duobę užpildo ruda žemė be jokių gyvulių kaulų, keramikos ir kitokių ūkinėms duobėms būdingų radinių. Galimas daiktas, kad tai prie pirties buvusi išvietė.

Plotas nuo pirties į pietus už akmenimis grįsto tako matyt nebuvo užstatytas. Kv. G-H-6, -64 cm nuo gylyje atkasti čia augusių medžių kelmai. Vienas juodalksnis buvo su dvigubu suaugusiu kamienu, kitas augo už 25-30 cm nuo pirmojo. Medžiai rodo, kad pirtis stovėjo gyvenvietės pakraštyje, atokiau nuo kitų pastatų, o grįstas akmenimis takelis, matyt, vedė prie kažkokio šulinėlio arba šaltinio pelkėje į pietvakarius nuo pirties.

Antras žemutinis kultūrinio sluoksnio horizontas

Žemutinis kultūrinio sluoksnio horizontas buvo tyrinėjamas ne visame plote. Mes atsisakėme pirties griovimo, taip pat palikome neišjudintą dalį akmenimis išgrįsto tako. Žemesni sluoksniai buvo atidengti rytinėje ploto dalyje kv. 5-6-A-G, 7-9-B-F ir pietvakariniame ploto kampe kv. F-G-6-7, nes čia melioracinės tranšėjos sienoje matėsi šulinėlio vainiko kampas. Iš viso atidengtas 29 m^2 plotas.

Tvora

Tvora atidengta pilkos sąnašinės žemės sluoksnyje, ją nuo viršutinio sluoksnio skyrė 20-35 cm storio smėlio ir žvyro sąnašos, kuriose pasitaikė keramika, odos skiautelės, geležinės cilindrinės spynos dalis ?, beržo tošies gabalai, buvo gana gausūs gyvulių kaulai. Tvora prasideda kv.B-8 ir eina įstrižai per visą plotą iš šiaurės rytų į pietvakarius link kv.F-7. Tvora nieko nesiskiria nuo analogiškų tvorų plote Nr.1. Kv. B-8 ir E-7 yra įkalti vertikalūs pušiniai stulpeliai, jų viršus -65 -70 cm gylyje. Matyt per vidurį buvo dar vienas stulpelis, tai labai panašu iš išsilenkusių tvoros kraštelių. Atrodo, kad tas pušinis kuolas guli palei tvorą kv.B-C-8. Jis 87 cm ilgio, 7-8 cm storio, galas nusmailintas. Pirmas tvoros kuoliukas yra 90cm nuo šiaurinės dienos. Jis 40 cm aukščio, aptašytas 6x5 cm storio. Šalia stulpelio guli dvi tvoros kartelės - 4-6 cm storio. Storesnė beržinė kartis už vertikalaus kuoliuko dar eina 26 cm. Prie nukirsto galo guli kiaulės kaukolė. Plonesnė taip pat beržinė kartis eina toliau. Jos ilgis 2,55 cm. Kv.D-7 prasideda naujos kartys. Plona, 2,5 cm storio juodalksnio, storesnė - 5,5 x 6,5 cm storio gale beržinė 1,42 m ilgio. Prie ploto sienos už antro kuoliuko, kurio aukštis 25 cm, storis 4,5-7 cm, matosi dar dviejų juodalksnio kartelių galai. Atstumas trap išlikusių kuoliukų 2,74 m. Tvorų kryptys plote Nr.1 ir plote Nr.3 sutampa. Atrodo, kad čia aprašytas tvoros fragmentas - tai ploto Nr.1 tvorų tęsinys.

Į rytus nuo tvorų gulėjo pavieniai gyvulių kaulai, beržinės šluotelės, pagaliai, kv.B-9 šalia masyvios kaladės surastas molinis verpstukas rantytu šonu. Suplautame smėlyje šalia tvoros aptikta ne tik žiestų puodų šukių, bet buvo nemažai grublėtosios keramikos. Tačiau visos šukės gulėjo nebepirminėje padėtyje, jų paviršius aptrintas, matosi kad keramika buvo plaunama vandens.

Šulinys

Ploto pietvakarinėje dalyje kv. F,G-6 apatiniame kultūrinio sluoksnio horizonte aptiktas šulinėlio - šaltinio rentinys. Nuo viršutinio sluoksnio jis atskirtas 60-70 cm storio smėlio sąnašomis. Rentinys turėjo tik vieną vainiką, kurio apvalūs netašyti rąsteliai sujungti kampuose iškirtimų ir kaištukų pagalba. Šulinėlio rentinys orientuotas šonais į šiaurę, pietus, rytus ir vakarus. Rytinis rąstelis juodalksnio, kiti trys pušiniai. Žievė nebuvo nuimta. Nors šulinėlis gana taisyklingo kvadrato formos, rąstelių ilgis nevienodas. Šulinėlio rentinio kampai yra - 130 cm gylyje (šiaurės rytinis), - 140 cm (pietrytinis), -131 cm (pietvakarinis) ir - 133 cm šiaurės-vakarinis). Šiaurinis rąstelis 95 cm ilgio, 9,5 cm storio, šiaurės vakariniame kampe suleidimui skirtas iškirtimas nulaužtas, matyt kasant melioracinį griovį. Šiaurės-rytinio kampo iškirtimas 8,5 cm gylio, iš šonų nukirsta po 1,5 cm. Rytinis rąstelis 92 cm ilgio, 5,5 cm skersmens. Abiejuose galuose turi užkirtimus - kaištukus 6-6,5 cm ilgio, apie 2 cm storio. Pietinis rąstelis 99 cm ilgio, 9 cm storio. Rytiniame rąstelio gale 7 cm gylio iškirtimas iš šonų nukirstas po 2,5 cm. Vakariniame gale iškirtimas 5 cm gylio, nukirstas iš šonų 2 ir 4 cm. Vakarinis rąstelis 92 cm ilgio, 8 cm storio. Jis šiek tiek lenktas pietiniame gale. Užkirtimas-kaištukas pietiniame gale 6,5 cm ilgio, apie 3-4 cm storio, šiauriniame 7,5 cm ilgio, 3 cm storio. Šalia rentinio šiaurės vakarinio kampo iš lauko pusės buvo įkaltas aptašytas pušinis kuoliukas. Visas šulinėlio rentinys gulėjo gruntinio vandens lygyje.

Plotų Nr.2-3 sienų pjūviai

Ploto Nr.2 sienų ilgis (šiaurinės ir vakarinės) 13,5 m. Pjūvio ribos - melioracinė tranšeja - perkasimas.

Šiaurinės sienos pjūvis fiksuojamas visame jo ilgyje, t.y.6,4m.

Pjūvio stratigrafija nesudėtinga. Viršutinis velėnos-durpingo dirvožemio sluoksnis 30-35 cm storio. Giliau prasideda sąnašinis smėlis, kuriame 50-60 cm gylyje ir 70 cm gylyje pastebima ryški tamsesnės žemės juostelė - velėnos, palaidotos po sąnašomis, likučiai. Kultūrinis sluoksnis atsidengė 70-80 cm gylyje - tai pilka smėlinga žemė su skiedromis, medžių žieve, gyvulių kaulais. Kultūriniame sluoksnyje matosi balto suplauto smėlio intarpai. Giliau pjūvyje išryškėja toks pat, kaip ir buvęs virš kultūrinio sluoksnio sąnašinis smėlis.

Vakarinės sienos pjūvis. Vakarinės sienos ilgis 7 m. Viršutinis velėnos-durpingo dirvožemio sluoksnis 30-35 cm storio. Giliau prasideda sąnašinis smėlis, kurio storis 40-50 cm. Šiame smėlyje 45 cm, 60 cm gylyje senosios velėnos juostelės - pilkas dulkingas smėlis su organikos liekanomis. Kultūrinis sluoksnis prasideda 70-75 cm gylyje. Jame pasitaiko pagaliai, skiedros, medžių žievė ir gyvulių kaulai. Ties kv. K,A,B sluoksniai permaišyti, atsiranda smėlio, juodžemio intarpai, 10-12 cm storio kultūrinio sluoksnio juosta sumaišyta su sąnašiniais smėliais. Giliau atsidengė sąnašiniai smėliai su juodos žemės juostelėmis -intarpais. Šiame sąnašiniame smėlyje, esančiame giliau kultūrinio sluoksnio, pasitaiko medžio fragmentai, gyvulių kaulai.

Ploto Nr.3 pjūviai. Bendras ploto Nr.3 pjūvių ilgis 31,5 m. Visur pjūvių stratigrafija nesudėtinga, galima aiškiai išskirti tik vieną kultūrinio sluoksnio horizontą.

Šiaurinės sienos pjūvis. Pjūvio ilgis 7 m.,jis susideda iš atkarpų 3,4; 5,6 ir 7-9. Velėnos ir durpingo dirvožemio storis apie 20-25 cm. Giliau prasideda smėlis, sąnašinis smėlis su senos velėnos juostomis, o 75-80 cm gylyje kultūrinis sluoksnis. Kultūrinis sluoksni juodos spalvos, labai degėsingas, ypač pjūvio atkarpoje 5-6. Žemiau kultūrinio sluoksnio prasideda sąnašinio smėlio ir žvyro sluoksniai. Atrodo, kad vietomis kultūrinis sluoksnisišplautas,

liko tik jo fragmentai. Ties kv. 8 85 cm gylyje kultūrinis sluoksnis pasidaro storesnis, jame matosi pintos tvoros kartys.

Rytinės sienos pjūvis. Pjūvio ilgis 9,5 m, jis susideda iš atkarpų I,K; A; B-E ; F,G; G,H. Velėna beveik neišliko, nes ši ploto sienos dalis buvo po žemėmis išmestomis iš melioracinės tranšejos. Viršutinį sluoksnį, kurio storis 25-30 cm sudaro velėnos likučiai ir durpingas dirvožemis. Giliau prasideda smėlis, sąnašinis smėlis su senos velėnos juostelėmis sluoksnis, ir tik vietomis kv. I,K bei A 70 cm gylyje 5-6 cm storio degėsingas kultūrinis sluoksnis. Žemiau kultūrinio sluoksnio žvyringas sąnašinis sluoksnis.

Pietinės sėenos pjūvis. Pjūvio ilgis 15 m, jis susideda iš atkarpų 5.6; 7-10-1-6; 7-9. Pjūvyje išryškėjo trys pagrindiniai sluoksniai: + 25 -35 cm storio durpingas dirvožemis su velėnos likučiais, sąnašinis smėlis, kurio storis siekė 30-50 cm, suplautas žvyringas sluoksnis, atsidengęs 70-75 cm gylyje nuo paviršiaus. Kultūrinio aluoksnio likučiai buvo kv.7, ten pat pjūvyje matosi ir tvoros kartys. Sąnašiname smėlyje pasitaiko mediena, gyvulių kaulai bei pavieniai akmenys nuo gatvės. Matyt akmenys, esantys 30-45cm gylyje buvo išversti iš gatvės 1967 metais ariant lauką giluminiais plūgais po melioracijos. Plote Nr.2-3 pjūviuose nepastebėta žemutinių kultūrinių sluoksnių likučių. Atrodo žemutinis sluoksnis čia išliko tik šalia pintų tvorų, o visur kitur nuplautas per pavasario potvynius. Beje viršutinis kultūrinis sluoksnis taip pat geriau išliko tik pirties vietoje, ten kur nebuvo pastatų,jis visiškai plonas.

Melioracinio griovio pjūvis

Pjūvyje buvo fiksuojama 40 m ilgio melioracinio griovio-tranšejos atkarpa. Griovys iškastas melioruojamos pelkės pakraštyje

1986 metų gegužės mėn. pradžioje. Jame buvo pastebėti pastatų likučiai, medinis kelias, įvairūs sąnašiniai sluoksniai. Fiksacija apima tik tą griovio dalį, kurioje pastebėtas kultūrinis sluoksnis. Kadangi pastatai ir kiti objektai ne visur perpjauti, kartais griovio sienoje matosi tik jų galai, atskiri rąstai, buvo žymimos abi griovio sienos - vakarinė ir rytinė. Griovys ėjo per Pajautos slėnį iš pietvakarių į šiaurės-rytus.

Vakarinė siena. Pjūvis pažymėtas skaičiais iš 1-40 iš šiaurės į pietus. Viršutinį sluoksnį sudaro velėna bei durpingas dirvožemis, kurio storis iki 30 cm. Giliau prasideda sąnašiniai smėliai, vietomis permaišyti su juoda žeme, dumblu, durpėmis. Sąnašinio sluoksnio storis 45-50 cm. Jame pastebimos senos velėnos juostelės. Po sąnašiniais sluoksniais prasideda kultūriniai sluoksniai. Vietomis jie permaišyti, pasitaiko smėlio intarpai, žvyro linzės, skiedrų, medžio žievės intarpai. Kultūriniame sluoksnyje daug smulkių medžio fragmentų, pasitaiko gyvulių kaulai, odos fragmentai, pavienės žiestų puodų šukės, retkarčiais degėsiai. Kultūrinis sluoksnis pereina į sąnašinį smėlį, dar giliau m.d. 1,2 m gylyje nuo paviršiaus prasideda durpės. Pjūvyje pastebėtos pastato liekanos, pavieniai rąstai ir medinid kelias. Ties 7 m prasideda medinis kelio grindinys, kuris sudarytas iš 6-LO cm skersmens daugiausia pušinių rąstelių. Jie guli durpių sluoksnyje m.d. 150 cm gylyje nuo paviršiaus 280-295 cm gylyje nuo nulinio taško plote Nr.1. Rąstai sudėti vienas šalia kito be mažiausių tarpų, jų viršutinis šonas aptašytas, apačia apvali. Vakariniame pjūvyje atsidengė 16 rąstelių. Visi rąstai gulėjo rytų-vakarų kryptimi, ypač gerai jie išliko pietinėje tranšejos dalyje, per vidurį rąstus išlaužė ekskavatorius. Šiaurinėje dalyje jie guli ne taip lygiai, čia rąstai išjudinti, atskiri rąsteliai nevienodame gylyje, vienas virš kito. Kelias ėjo iš šiaurės į pietus, jo plotis buvo apie 2,3-2,4 m. Pjūvyje kelio grindinys pasibaigė ties 10 m viduriu.

Ties 9-10 m riba kultūriniame sluoksnyje 60 cm gylyje nuo paviršiaus guli 14 cm skersmens pušinis rąstas be žievės. Sunku pasakyti,ar tai pastato sienos liekana, ar atsitiktinis rąstas. Plotas Nr.2 prasideda ties 25 m, jo pabaiga ties 34 m viduriu. 27-31 m pjūvyje atsidengė perpjautos pirties vakarinio galo likučiai. Sienos rąstas kv. 27, grindų lentų likučiai ir nuo krosnies nuvirtę akmenys. Visas sluoksnis šioje vietoje žymiai tamsesnis, gausiau degėsių, daugiau įvairių žemių intarpų, tarpsluoksnių.

Ties 35 m 55-60 cm gylyje nuo paviršiaus pjūvyje matosi akmenys, greičiausiai ėjusio per plotą Nr.3 iš rytų į vakarus, tako likučiai. Pradedant 39-40 m visi sluoksniai susilieja, persimaišo, pereina į sąnašinį sluoksnį.

Rytinė siena. Pjūvis pažymėtas skaičiais 1-40 iš šiaurės į pietus. Stratigrafija labai artima vakarinės sienos pjūviui. Medinis kelio grindinys prasideda ties 8 m ir tęsėsi iki 11 m vidurio. Pjūvyje net 19 rąstelių. Jų paviršius labai lygus 160-165 cm gylyje nuo paviršiaus, 270 cm gylyje nuo 0 plote Nr.1. Pirties liekanos pjūvyje atsidengė ties 27-31 m. Į pjūvį pateko dviejų sienų rąstai, krosnies galas 30-3L m ir grindų lentos 60-65 cm gylyje nuo paviršiaus. Ties 36-37 m riba po storomis sąnašinio smėlio sąnašomis 130-135 cm gylyje nuo paviršiaus beveik durpių sluoksnio paviršiuje pjūvyje matosi šulinėlio rentinio kampas - 10-11 cm skersmens rąsteliai su žieve. Ties 39 m visi sluoksniai susilieja, prasideda sąnašos.

Geologinio pjūvio charakteristika

Melioracinės tranšėjos vietoje dviejose jos atkarpose buvo fiksuojami geologiniai sluoksniai. Parinkta vieta, kur durpės plonesnės, tam kad pasiekti senąjį upės dugną, esantį po sąnašomis ir durpėmis. Paimti pavyzdžiai žiedadulkių analizei.

Pjūvis Nr.I. Viršutinis sluoksnis - smėlėtas dirvožemis ir velėna 30 cm storio, 0,3-0,75 cm gylyje smulkus sąnašinis smėlis, 0,75-0,9 m gylyje priesmėlis su priemolio tarpsluoksniais, 0,9 - 1,15 m gylyje grynos durpės be priemaišų, 1,15-1,25 m gylyje durpės su 5-10 % smėlio priemaišomis, 1,25-1,8 m gylyje dulkingas smėlis, 1,55 m gylyje gruntinio vandens horizontas, 1,8-2,3 m gylyje dulkingas smėlis, smulkus smėlis su gargždo priemaišomis, nuo 2,3 m gylio senosios upės dugno gargždas, kuriame pasitaiko riedu-liai. Žiedadulkių analizei paimta iš 1,5-0,8 m gylio 9 pavyzdžiai.

Pjūvis Nr. II. Viršutinis sluoksnis - smėlėtas dirvožemis su velėna 0 - 0,35 cm gylyje; 0,35-0,55 cm gylyje dulkingas smėlis su priesmėlio tarpsluoksniais, 0,55-0,65 cm gylyje šviesiai pilkas smulkus smėlis, 0,65-0,7 m gylyje minkštas plastiškas priemolis su durpėmis, 0,7-0,8 m gylyje mažai supuvusios durpės, 0,8-1,25 m gylyje blogai supuvusios durpės su augmenijos liekanomis, 1,25-1,9 m gylyje mažai supuvusios durpės,1,9 m gylyje gruntinio vandens horizontas, 1,9-2,05 m gylyje minkštas plastiškas priemolis su priesmėliu ir augmenijos liekanomis, 2,05-3,0 m gylyje smėliai; smulkus smėlis, vidutinio rupumo smėlis su gargždo tarpsluoksniais, nuo 3 m gylio senosios upės gargždas su 40 % smėlio priemaiša. Žiedadulkių analizei paimta iš 1,95-0,6 m gylio 12 pavyzdžių.

Žiedadulkių analizei taip pat paimti pavyzdžiai iš ploto Nr.1 šiaurinės sienos 1,4-0,4 m gylio, iš viršutinio sąnašinio sluoksnio, iš I kultūrinio sluoksnio, sąnašų tarp I ir II sluoksnio, iš antro sluoksnio, sąnašų tarp II sluoksnio ir durpių, ir iš durpių. Antras pavyzdžių stulpelis paimtas iš melioracijos tranšejos rytinės sienos ties medinio grindinio vieta. Pavyzdžiai iš 1,7-0,75 m gylio, iš sąnašų virš I kultūrinio sluoksnio, iš I kultūrinio sluoksnio, iš sąnašų tarp I ir II kultūrinio sluoksnio, iš II kultūrinio sluoksnio, iš durpių, iš durpių virš grindinio ir iš po grindinio.

ŽVALGYMAI NĖRIES PAKRANTĖJE

1986 metų rugsėjo mėn. buvo siekiama nustatyti pietinę gyvenvietės Pajautos slėnyje ribą. Buvo žvalgoma 2,9 ha ariamas laukas, esantis pietiniame Pajautos slėnio pakraštyje šalia Semeniškių vienkiemio sodybos, priklausančios J.Rickevičiui. Laukas yra priešais piliakalnius ir jį galima traktuoti kaip gyvenvietės tęsinį. Šiaurėje lauką nuo pievos atskiria lauko keliukas, jungiantis Semeniškių vienkiemį su Kernave. Rytuose lauko riba - Pajautos upelis ir vienkiemio daržai, pietuose Neries upė ir vakaruose pušynėlis. Lauko paviršius nelabai lygus, pietinėje dalyje pastebimi pailgos smėlio kopos likučiai, kuri palaipsniui žemėjo link Neries. Centrinėje lauko dalyje nedidelė dauba. Visas paviršius smėlingas, tik arčiau Neries pietvakarinėje dalyje paviršiuje matosi graužas. Šviežiai suartame lauke patraukė dėmesį tamsesnės spalvos plotas rytinėje lauko dalyje netoli sodybos. Čia žemės paviršiuje buvo pavieniai apskaldyti akmenys, geležies gargažės, smulkios grublėtosios keramikos puodų šukės. Paviršiuje surasti moliniai dvigubo nupjauto kūgio formos verpstukai, suplotas žalvario gabalas, pagal storį primenantis Romos monetą, žalvarinis svarelis, akmeninio galąstuvėlio dalis, žalvarinis svastikos formos apkalas su gėlyte centre, tamsiai mėlyno stiklo suploto rutulio formos karolis, papuoštas balta banguotine juosta. 1984 metais aprašytoje vietoje buvo surasta akmeninio kirvio išgrąža. Be ankstyvosios grublėtosios keramikos,datuojamos III-IV m.e. amžiais, kuri aiškiai dominavo, žvalgomame plote aptikta pavienės žiestų puodų šukės, puoštos trigubų ir keturgubų tankių bangelių ornamentu. Pietinėje ir vakarinėje lauko dalyje, kaip ir ankstesniais metais surasti įvairūs titnaginiai dirbiniai: gremžtukai, skaldytiniai, grąžtelis, kalteliai, skobteliai, ietigalių arba žeberklų ašmenėliai, retušuotos skeltės, gausi titnago sklada. Šie radiniai priklauso mezolitui ir neolitui.

Lauko pietrytinėje, rytinėje ir centrinėje dalyje buvo iškasti 3 nedideli šurfai, kurie parodė, kad kultūrinis sluoksnis sunaikintas ariant ir tik vietomis pagilinimuose ir duobutėse galima tikėtis surasti jo likučius. Tačiau paviršiuje surinkta medžiaga leidžia kalbėti apie ilgą šios teritorijos apgyvendinimą. Pirmieji žmonės čia atsirado mezolito epochoje. Nenutrūko gyvenimas neolite ir žalvario amžiuje. Pirmaisias m.e. amžiais, ypač III-IV a. šioje teritorijoje buvo neįtvirtinta geležies amžiaus gyvenvietė, kuri matyt jungėsi su toliau į vakarus esančia vienalaike gyvenviete Neries krante, tyrinėta 1983-84 metais. Galimas daiktas, kad visą Neries pakrantę nuo Pajautos žiočių į vakarus iki antros ("Tuikų") salos Neryje III-IV a. užėmė didžiulė atvira geležies amžiaus gyvenvietė. Tačiau geriau jos sluoksnis išliko tik 1984 m. tyrinėtuose plotuose į vakarus nuo pušyno.

Antro m.e. tūkstantmečio pradžioje iki pat XIV a. ariamame lauke buvo pastatai, ši teritorija buvo apgyvendinta ir greičiausiai įėjo į buvusio Pajautos slėnyje miesto sudėtį. Deja, šioje dalyje kultūrinis sluoksnis neapsaugotas sąnašomis, daug metų ariamas labai sunyko.

Siūloma 2,9 ha ploto ariamą lauką išimti iš žemės ūkio naudmenų ir įjungti į bendrą paminklo teritoriją. Tuo bus ne tik apsaugoti kultūrinio sluoksnio likučiai, bet tarp piliakalnių ir Neries atsiras natūralios pievos, susiformuos mažiau agresyvi archeologinių paminklų aplinka.

IŠVADOS

1986 metų liepos-rugsėjo mėn. Pajautos slėnyje buvo ištirti trys plotai, iš viso 212,64 m^2. Gegužės mėn. melioratoriai Pajautos slėnyje apardė dalį pastatų, medinių gatvės grindinių, tad tyrinėjimai buvo vykdomi vakariniame senosios gyvenvietės pakraštyje šalia melioratorių tranšėjos, gelbstint tai, kas nukentėjo mechanizuotų žemės kasimo darbų metu. Vykdant kompleksinius tyrinėjimus buvo taikomi elektromagnetinės žvalgybos metodai, paimti gausūs pavyzdžiai palinologinei ir dendrochronologinei analizei. Žvalgant Pajautos slėnį pavyko nustatyti paminklo teritoriją, 1986 m. rugsėjo mėn. buvo pasiūlyta 17 ha plotą. Pajautos slėnyje prijungti prie jau saugomos piliakalnių teritorijos bei išimti šį plotą iš žemės ūkio naudmenų.

Tyrinėjimų metu rasti dirbiniai iš akmens, molio, kaulo ir rago, medžio, odos, metalų bei stiklo, suregistruota daugiau kaip 300 puodų šukių, surinkta labai gausi gyvulių kaulų kolekcija, daug odinio apavo liekanų.

1986 m. tyrinėjimai gerokai praplėtė mūsų žinias apie Kernavės archeologinių paminklų kompleksą. Tyrinėjimų medžiaga leidžia kalbėti ne tik apie atskiras pilis, skirtingo laikotarpio gyvenvietės, bet įgalina mus apibūdinti Kernavę bent jau nuo XIII a. kaip klasikinį feodalinį miestą, užimantį beveik 30 ha plotą. Nors tyrinėjimai slėnyje tik prasidėjo, jau galima fragmentiškai nubrėžti feodalinio miesto planą, bendrais bruožais nustatyti jo struktūrą. Kultūrinis sluoksnis Pajautos slėnyje išliko labai gerai. Jis suardytas tik ten, kur 1967 ir 1986 metais buvo iškastos melioracinės tranšejos. Apatinė kultūrinio sluoksnio dalis yra gruntinio vandens lygyje, viršutiniai horizontai apsaugoti beveik 1 m storio aliuvinės ir deliuvinės kilmės smėlių sąnašomis. Drėgname kultūriniame sluoksnyje puikiai išliko įvairiausia organinė medžiaga, medinių pastatų liekanos. Bendras

kultūrinio sluoksnio ir sąnašų storis 2-2,2 m. Pagal stratigrafiją galima išskirti 2 (plote Nr. 2-3), o vietomis 3 (plote Nr.1) kultūrinio sluoksnio horizontus.

Atrodo, kad bent dalis Pajautos slėnio buvo apgyvendinta dar nuo I m.e. tūkstantmečio vidurio. Plotuose, tyrinėtuose 1986 metais, ryškesnių šio laikotarpio kultūrinio sluoksnio pėdsakų neaptikta. Tačiau sąnašiniame smėlyje virš durpių sluoksnio aptikta gyvulių kaulų, kirsto medžio fragmentų, grublėtosios keramikos puodų šukių, titnago skeltė, molinis verpstukas su ranteliais šone. Kol kas nerasta statinių, kuriuos galima būtų priskirti seniausiam laikotarpiui, o visi I tūkst. vidurio ir antros pusės radiniai buvo suplautame sluoksnyje, nebeprrminėje padėtyje. Matyt ankstyvojo etapo gyvenvietė užėmė mažesnį plotą ir ryškesnių jos liekanų galima tikėtis arčiau piliakalnių, o ne vakariniame apgyvendinto ploto pakraštyje, kuris buvo tyrinėjamas 1986 metais.

Seniausiam išlikusiam horizontui, kuris preliminariai datuojamas XII a. pabaiga - XIII a. pradžia, priskiriamas melioratorių tranšėjoje aptiktas medinio kelio grindinys iš suklotų vienas šalia kito 7-12 cm skersmens pušinių rąstų, o plotuose - tvoros pintos iš nestorų beržo ir juodalksnio karčių ir šakų, šulinėlio rentinys. Šiam

laikotarpiui priklauso negausi žiestinė keramika,papuošta nelygios bangutės ornamentu. Šio laikotarpio kultūrinis sluoksnis labai plonas, didesnėje dalyje tyrinėtų plotų nuplautas, išliko tik jo lopinėliai plote Nr.1.

Geriau išlikęs antras kultūrinio sluoksnio horizontas, kuris priklauso XIII a. pačiai pabaigai - XIV a. pirmąjai pusei. Šiam horizontui priklauso gatvės tvorų fragmentai plote Nr.1, vertikaliai sukaltų kuolųtvoros, atitveriančios sodybas viena nuo kitos, nedidelio pastato su akmenimis grįstomis grindimis liekanos. Sluoksnis ne-

labai intensyvus, jame aptikta odinio apavo likučių, odos atraižų, žalvario akardelių, žiestos keramikos, gyvulių kaulų bei mėšlo.

Labai gerai išliko XIV a. antrosios pusės - viršutinis kultūrinio sąuoksnio horizontas. Šiam laikotarpiui priskirtinas kultūrinis sluoksnis ir pastatai aptikti visuose tyrinėtuose plotuose. Viršutiniam horizontui priklauso 2,9 m pločio gatvės fragmentas su netvarkingais grindiniais ir smulkių akmenų ir lentgalių, su medinio šaligatvio liekanomis ir skeltų lentų tvoromis abipus gatvės, akmenimis grįsta gatvelė-takas plote Nr.3, 6x4 m dydžio keturkampio namo - amatininko dirbtuvės rentinio apatinis vainikas, iki 3 vainikų išlikusi 4,8 x 4,8 m dydžio pirtis su masyvia krosnimi iš lauko akmenų, drenažiniai grioviai palei gatvės tvoras, įvairios paskirties ūkinės duobės.

Sluoksnis intensyvios juodos spalvos, jame gausu organikos - mėšlo, skiedrų, medžių žievės. Pastate plote Nr.1 ir aplink jį rasta daug žalvario skardelių, sulaužytų arba nebaigtų gaminti žalvarinių papuošalų, žalvarinės vielos gabalų, odos skiaučių ir apavo likučių, medinių namų apyvokos daiktų: šaukštas, verpsčių koteliai, kultuvės, verpstė, šukos. Šalia pirties plote Nr.3 surasta keliolika beržinių vantų, o pirtyje medinis kaušas su rankena-kabliu. Viršutiniame kultūrinio sluoksnio horizonte buvo gausu gyvulių kaulų, surasta vien tik žiestoji keramika, papuošta horizontalių linijų ir bangelės ornamentu. Visi viršutinio sluoksnio radiniai priskirtini XIV šimtmečiui.

Visuose 1986 metais tyrinėtuose plotuose tarp kultūrinio sluoksnio horizontų buvo suplauto sąnašinio smėlio sluoksniai. Vietomis sąnašinis sluoksnis siekia 30 ir daugiau cm. Matyt praeityje gyvenvietė nukentėdavo nuo potvynių, trumpam būdavo apleidžiama. Tyrinėtas 1986 metais Pajautos slėnis tai piliakalnių papėdėje išaugęs amatininkų ir pirklių kvartalas - žemutinis mistas, užimantis 10-12 ha plotą. Atskiri XIII-XIV a. radiniai aptikti priešais pilia-

kalnius ariamame lauke už lauko keliuko prie pat Neries liudija, kad jo teritorija tęsėsi iki pat upės. Rytinė ir vakarinė žemutinio miesto riba - Pajautos slėnio pelkės. Skirtingai nuo ankščiau tyrinėtų piliakalnių, Pajautos slėnyje nepastebėta žymesnių gaisro ir sugriovimo pėdsakų. XIV a. pačioje pabaigoje žemutinis miestas buvo apleistas, pavasario potvynių sąnašų bei lietaus nešamos žemės nuo piliakalnių šlaitų greitai jį apklojo storoku sluoksniu, kuris mūsų dienomis siekia 1-1,5 m, o piliakalnių papėdėje, ypač tarp Aukuro kalno ir Lizdeikos piliakalnių sąrašas dar storesnis. Nuo XIV a. pabaigos kultūrinis sluoksnis liko nepaliestas nes slėnyje nebuvo užstatymo, o iki pat mūsų dienų niekas nevykdė intensyvesnių žemės judinimo darbų.

Po tyrinėjimų visi plotai buvo tvarkingai užpilti žemėmis, paviršius užlygintas, tačiau 1986 m. lapkričio mėn. antroje pusėje Kernavės kolūkis visą žemutinio miesto teritoriją, išskyrus 1 ha plotelį šalia 1986 metų perkasų, suarė. Buvo apgadintas viršutinis kultūrinis sluoksnis centrinėje gyvenvietės dalyje, ten kur sąnašos labai plonos. Tačiau žymiai didesnis nuostolis kultūriniam sluoksniui atnešė viso sluoksnio melioracija. Melioravimo darbai buvo baigti 1986 m. rugsėjo 25 d. Artimiausioje ateityje dėl gruntinio vandens lygio žemėjimo visame slėnyje pradės nykti po žeme esantys senieji pastatai.

Ateityje būtina toliau tirti vakarinę gyvenvietės dalį, gelbstint melioracijos metu apgadintą kultūrinį sluoksnį, ištirti suartame paviršiuje matomų akmeninių grindinių vietas centrinėje gyvenvietėsdalyje, bei nustatyti melioracijos poveikį kultūriniam sluoksniui įvairiose gyvenvietės vietose. Reikalui esant numatyti galimybes atstatyti gruntinio vandens lygį,buvusį iki melioracijos, arba reguliuoti jį .

Norint išsaugoti šį unikalų paminklą būsimoms kartoms reikia ne tik tiksliai atžymėti paminklų ribas natūroje, bet ir nutraukti

paminklo teritorijoje visą ūkinę veiklą, susijusią su žemės arimu. Siekiant užtikrinti paminkloa apsaugą, tyrinėjimus ir eksponavimą, tikslinga įsteigti Kernavėje valstybinį archeologinį muziejų draus-
tinį.

Lietuvos TSR MA Istorijos
...tutas
Archeologijos sektorius
N. 1280